

”Kunpa pysyisimme aina yhtä läheisinä ja voisimme puhua kaikesta”

Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen sekä vanhemman kasvatustietoisuuden tukeminen osallistavin menetelmin

Terhi Kokkonen & Essi Peltonen

Opinnäytetyö

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Terhi Kokkonen & Essi Peltonen	
Työn nimi "Kunpa pysyisimme aina yhtä läheisinä ja voisimme puhua kaikesta" Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen sekä vanhemman kasvatustietoisuuden tukeminen osallistavin menetelmin	
Päiväys	8.5.2015
Sivumäärä/Liitteet	60/6
Ohjaaja(t) Auli Pohjolainen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Siilinjärven seurakunta/ Kirsi Pyöriä-Kolehmainen	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä tuettiin osallistavin menetelmin vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta sekä vanhemman kasvatustietoisuutta. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus toteutettiin Siilinjärven seurakunnan äiti-tytärleirillä. Toiminnallinen osuus oli kokonaisuus, joka koostui ennakkotehtävästä ja kolmesta leirillä toteutetusta harjoitteesta; tutustumisharjoitteesta, valokuvauspajasta sekä iltarentoutuksesta. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden ja raportin lisäksi kehitettiin valokuvakansio työvälineeksi Siilinjärven seurakunnalle. Valokuvakansio on kooste toiminnallisesta osuudesta, ja se sisältää ohjeet harjoitteisiin sekä valokuvauspajan tuotoksena syntyneitä kuvamateriaalia.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä vanhempien kasvatustietoisuutta sekä tarjota heille mahdollisuus omien vuorovaikutustaitojen tarkasteluun ja kehittämiseen. Tavoitteena oli saada opinnäytetyön kohderyhmänä olevat äidit ja tyttäret havaitsemaan oman toimintansa merkitys lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa.</p> <p>Opinnäytetyön toiminnallinen osuus oli matalan kynnyksen toimintaa, jolla voidaan tukea perheiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Opinnäytetyön toteutuksen aikana tehdyt havainnot vahvistivat, että tukemalla samanaikaisesti sekä vuorovaikutusta että vanhemman reflektiivisen kyvyn vahvistumista voidaan vaikuttaa vanhemman kasvatustietoisuuteen tavalla, joka edesauttaa lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. Vanhemman kasvatustietoisuuden lisääntyminen sekä vuorovaikutustaitojen kehittyminen voivat edesauttaa koko perheen hyvinvointia ja ennaltaehkäistä ongelmien syntymistä.</p> <p>Opinnäytetyön aikana tehtyjen havaintojen ja osallistujilta saatujen palautteiden perusteella toiminnallisten harjoitteiden aikana koetut positiiviset kokemukset vahvistivat äitien ja tyttärien keskinäistä vuorovaikutusta. Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteutukseen osallistuneilta saatu palaute vahvisti opinnäytetyön tarpeellisuutta ja sen merkitystä.</p>	
Avainsanat Vuorovaikutus, reflektiivinen kyky, kasvatustietoisuus, osallistavat menetelmät	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Terhi Kokkonen & Essi Peltonen			
Title of Thesis "If only we could stay close together and talk about everything" Supporting the parent's pedagogical knowledge and interaction between parent and child by using participatory methods.			
Date	8.5.2015	Pages/Appendices	60/6
Supervisor(s) Auli Pohjolainen			
Client Organisation /Partners Siilinjärvi parish/Kirsi Pyöriä-Kolehmainen			
<p>Abstract</p> <p>This functional thesis focused on supporting parent pedagogical knowledge and interaction between parent and child by using participatory methods. The functional part of the thesis was implemented at the Siilinjärvi parish mother daughter camp. The interactive part consisted of three different chores and three exercises which were executed at the camp; getting-to-know-exercise, a photography workshop and an evening relaxation moment.</p> <p>In addition to the interactive parts and the report a photo album was developed to function as a worktool in Siilinjärvi parish. The photo album is a compilation of the interactive exercises and it contains material and a guide as well as photo material which was made up in a photo workshop.</p> <p>The purpose of the thesis is to increase the parents pedagogical knowledge and to offer the families an opportunity for development and inspection of their interaction skills. The goal was to make the mothers and daughters to observe the significance of their own action in the communication taking place between the parent and the child.</p> <p>The thesis works as a good example of low key action, by which the holistic well-being of the families can be supported. Observations made during the thesis prove that by simultaneously supporting the parent-child communication skills and the reflective ability of the parents it is possible to affect the parent's pedagogical knowledge and the way we contribute to the child's healthy growth. The increase in the parents' pedagogical knowledge and communication skills can contribute to welfare of the whole family and prevent problems.</p> <p>Based on the observations made during the thesis and the feedback support, the functional exercises strengthened the communications skills between mothers and daughters, the feedback received from the participants supports strongly the importance of the thesis and its meaning.</p>			
Keywords Interaction, reflective ability, pedagogical knowledge, participatory methods			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	2
2	AIHETTAMME TUKEVIA TUTKIMUKSIA	4
3	TOIMEKSIANTAJAN ESITTELY.....	6
4	VANHEMMUUDEN ARVOT SEKÄ PERHEARVOT.....	7
5	KASVATUSTIETOINEN VANHEMMUUS.....	11
5.1	Vanhemman kasvatustietoisuus sekä tietoinen läsnäolo lapsen kehityksen tukena	11
5.2	Reflektiivinen kyky vanhemmuudessa	14
6	LAPSEN JA VANHEMMAN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS	18
6.1	Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle	18
6.2	Perheen sisäiseen vuorovaikutukseen vaikuttavia tekijöitä	20
6.3	Erilaiset vuorovaikutustyyliä vanhemmuudessa.....	21
7	OSALLISTAVAT MENETELMÄT.....	24
7.1	Vuorovaikutuksen tukeminen osallistavilla menetelmillä	24
7.2	Osallistavat menetelmät opinnäytetyössämme.....	25
8	TOIMINNALLISEN OSUUDEN TOTEUTUS	27
8.1	Suunnitteluvaihe	28
8.2	Tiedonkeruumenetelmät.....	28
8.2.1	Osallistuva havainnointi	29
8.2.2	Palautelomake ja palautekeskustelu	31
8.3	Toiminnalliset harjoitteet	33
8.3.1	Ennakkotehtävä orientoi toiminnalliseen osuuteen	34
8.3.2	Ensimmäinen toiminnallinen harjoite	38
8.3.3	Toinen toiminnallinen harjoite.....	40
8.3.4	Kolmas toiminnallinen harjoite.....	44
8.4	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	47
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	51
10	POHDINTA	54
	LÄHTEET	57

LIITTEET

Liite 1 Leirikirje

Liite 2 Lupa valokuvien käyttämiseen opinnäytetyössä

Liite 3 Ennakkotehtävä

Liite 4 Palautelomake

Liite 5 Valokuvakansio

Liite 6 Mukailtu abstrahointikaavio

1 JOHDANTO

Yhteiskunta on muuttunut vuosikymmenten kuluessa paljon. Perheen perustaminen ja sille omistautuminen ei ole enää nyky-yhteiskunnassa itsestäänselvyys. Työn ja perheen yhteensovittaminen voi olla hankalaa ja perheen yhteinen aika sekä perheenjäsenten välinen kommunikointi voivat jäädä vähäisiksi.

Yhteiskunnan ja perherakenteiden muutokset ovat yksi suuri syy siihen, että perheitä tulisi tukea entistä enemmän vanhemmuudessa. Erityisesti yhteiskunnan koventuneet vaatimukset ovat uhkana sille, että perheen sisäisen vuorovaikutuksen laatu jää liian vähälle huomiolle. Asiaan ei välttämättä osata kiinnittää huomiota, eikä ongelmia tiedosteta, vaikka perheen sisäisessä kommunikoinnissa olisikin puutteita.

Lapsuutta ei enää ajatella pelkkänä perhelapsuutena, jossa lapsi kehittyy ja kasvaa elämällä vanhempiensa ja toisten lasten parissa tavallista arkea vaan kasvuympäristö on laajentunut perheen lisäksi moneen muuhun ympäristöön. Vanhemmuuteen tämä tuo uudenlaisia haasteita. Koska yhteinen aika perheen parissa voi olla vähäistä ja lapsi saattaa viettää suurimman osan hereilläoloajastaan muualla kuin kodin kasvu- ympäristössä, edellytetään vanhemmilta uudenlaista aktiivista osallistumista lastensa elämään. Psykologian laitoksen yliassistentti Merja Korhonen toteaaakin, että samaan aikaan kun vanhemmuudesta on tullut entistä velvottavampi tehtävä, ovat äitinä ja isänä toimimisen edellytykset käyneet entistä ongelmallisemmiksi. (Korhonen 2002, 57–74.)

Mielenkiintomme kohteena ovat lapsiperheiden hyvinvointi ja erilaiset tekijät, jotka siihen vaikuttavat. Olemme molemmat omassa lapsiperhearjessamme huomanneet, kuinka olennaista on tiedostaa oman toimintansa vaikutus lapsen hyvinvointiin. Erityisesti vuorovaikutuksen toimivuudella on suuri merkitys perheiden hyvinvoinnille ja vuorovaikutuksen laadun tukeminen on tärkeää jo varhaisessa vaiheessa. Arjen hektisyyden ja monien muiden tekijöiden vuoksi toimiva vuorovaikutus saattaa kärsiä, vaikka sen merkityksen tiedostaisikin. Tästä syystä on tärkeää, että aikuinen kykenee tarkastelemaan omaa toimintaansa reflektiivisesti ja pyrkii tietoisesti parantamaan vuorovaikutuksen toimivuutta.

Tavoitteenamme oli saada opinnäytetyömme kohteena olevat äidit ja tyttäret havaitsemaan heidän oman toimintansa merkitys lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa. Tarjoamalla vanhemmalle mahdollisuuksia pysähtymiseen ja oman

toimintansa tarkasteluun, on mahdollista parantaa myös arjessa tapahtuvan vuorovaikutuksen laatua sekä lisätä vanhemman tietoisuutta oman toimintansa merkityksestä. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä äitien kasvatustietoisuutta tarjoamalla heille mahdollisuus omien vuorovaikutustaitojen tarkasteluun ja kehittämiseen. Äitien kasvatustietoisuuden lisääntyminen sekä vuorovaikutustaitojen kehittyminen taas voivat osaltaan edesauttaa koko perheen hyvinvointia ja ennaltaehkäistä erilaisten ongelmien syntymistä.

Kasvatustietoisuuteen oleellisesti liittyvät käsitteet reflektiivinen kyky sekä vuorovaikutustaidot ovat keskeisiä tekijöitä hyvässä vanhemmuudessa. Käsite reflektiivisyys esiintyy useimmiten kliinisessä kirjallisuudessa ja tieteellisissä tutkimuksissa, mutta se voidaan nähdä myös käytännön tasolla tapahtuvana toimintana. Reflektiivisyys vaatii kykyä asettua toisen asemaan, mutta säilyttää samalla oma kokemus tilanteesta. (Kalland 2013, 39–41.)

Reflektiivisen kyvyn ja vuorovaikutuksen yhtäaikainen tukeminen on tarkoituksenmukaista, koska niillä on selkeä yhteys. Reflektiivinen kyky on välttämätön perusta toimivalle vuorovaikutukselle ja ilman reflektiivistä kykyä on vaikeaa päästä dialogiseen vuoropuheluun, jolloin vuorovaikutus jää pinnalliseksi. Toimiva vuorovaikutus kehittää reflektiivistä kykyä, toisaalta taas reflektiivistä kykyä tukemalla voidaan parantaa vuorovaikutusta. (Kalland 2013, 39–41.)

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden Siilinjärven seurakunnan äititytärleirillä. Toiminnallinen osuus oli kokonaisuus, joka koostui ennakkotehtävästä ja kolmesta leirillä toteutetusta harjoitteesta. Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden ja raportin lisäksi syntyi sivutuotteena uusi työväline, jota seurakunta voi hyödyntää tulevaisuudessa. Toiminnallisen osuuden kooste on valokuvakansio, joka sisältää ohjeet harjoitteisiin sekä valokuvauspajan tuotoksena syntynyttä kuvamateriaalia. Siilinjärven seurakunta voi halutessaan käyttää kansiota työvälineenä tulevilla leireillä tai muissa seurakunnan järjestämissä toiminnoissa. Opinnäytetyössämme kuvattu toiminta oli suunnattu äideille ja heidän 4–12-vuotiaille tyttäriilleen, mutta valokuvakansiota voi soveltaa useiden erilaisten asiakasryhmien kanssa käytettäväksi.

2 AIHETTAMME TUKEVIA TUTKIMUKSIA

Etsimme erilaisista tutkimuksista vahvistusta havainnoillemme lapsiperheiden varhaisen tuen tärkeydestä. Viljamaan (2003) tutkimuksessa *Neuvola tänään ja huomenna* todetaan, että lapsiperheet tarvitsisivat nykyistä enemmän tukea haastavaan elämäntilanteeseensa. Kasvatukseen liittyvää teoriaa on saatavilla runsaasti, mutta käytännön tasolla perheet eivät koe saavansa tukea riittävästi. Vanhemmilla ei välttämättä ole aikaa tai halua perehtyä kasvatustieteisiin ja etsiä lukuisten teoksien joukosta itselleen sopivia neuvoja ja menetelmiä vanhemmuuden tueksi.

Neuvola tänään ja huomenna (2003) tutkimuksen toteuttanut Marja-Leena Viljamaa toteaa, että perheet ovat neuvolan antamaan palveluun pääosin tyytyväisiä. Tyytyväisyys näkyi kuitenkin lähinnä lasten asioiden hoitamisessa ja palveluissa, joissa lapsi oli keskeisimmässä roolissa. Tutkimuksessa nousi esiin, että vanhemmuuteen saatavaa tukea pidettiin riittämättömänä. Erityisesti vanhemmat kokivat, että he kaipaisivat enemmän käytännön tukea, vertaistukea ja tunnetukea. (Viljamaa 2003, 90,110.)

Hanna Parjanen (2011) on opinnäytetyössään nostanut esiin samoja asioita, kun Viljamaa. Opinnäytetyön tutkimustuloksista selviää, että perheet kaipaavat lisää tukea vanhemmuuteensa sekä koko perheen huomioimista neuvolapalveluissa. (Parjanen 2011, 9.) Näyttäisi siltä, että vaikka neuvolapalvelut ovat kehittyneet viime vuosina, pidetään vanhemmuuteen saatavaa tukea yhä riittämättömänä.

Helsingin yliopiston sosiaalityön ja perhetutkimuksen dosentti Mirjan Kalland toteaa teoksessa *Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa* (2014), että lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutussuhteen tukeminen on vanhemmuutta vahvistavan työn ydin. Vuorovaikutussuhdetta tukemalla voidaan auttaa vanhempaa kohtaamaan lapsi yksilöllisesti ja sensitiivisesti, joka mahdollistaa lapsen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen. Turvallinen kiintymyssuhde on ensiarvoisen tärkeä tekijä lapsen terveen kasvun ja kehityksen kannalta. (Kalland 2014, 26.)

Professori Tuula Tamminen kertoo, että vuoden 2000 Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lapsiperhe-projekti kehitettiin vastaamaan vanhempien lisääntyneeseen tuen tarpeeseen. Vanhemmuuden ja vuorovaikutuksen varhaisella tukemisella voidaan merkittävästi edesauttaa lapsen suotuisaa kehitystä. Tamminen painottaakin, että ilman tarvittavaa tukea vanhempien voi olla haastavaa selviytyä arkirutiinien läpivien-

nistä, lastenhoidosta sekä oikeanlaisesta kasvusta vanhemmuuteen. (Tamminen 2000, 7–9.)

Perheille suunnatuissa palveluissa tulisi kiinnittää enemmän huomiota tutkimuksessa esiin nousseisiin vanhemmuuden osa-alueisiin ja tarjota entistä varhaisemmassa vaiheessa tukea kuormittavaan elämänvaiheeseen. Siinä vaiheessa, kun perheet ohjataan neuvolasta erilaisten tukipalveluiden piiriin, ongelmat ovat jo olemassa. Olennaista olisi ehkäistä ongelmien syntymistä ja panostaa entistä varhaisemmassa vaiheessa perheiden hyvinvoinnin tukemiseen sekä heidän voimavarojensa lisäämiseen. Varhaisessa vaiheessa tarjottu tuki mahdollistaa sen, että perheillä on usein itsellään enemmän keinoja toimia perheen hyvinvointia edistävällä tavalla, koska ongelmat eivät ole vielä verottaneet heidän voimavarojaan.

3 TOIMEKSIANTAJAN ESITTELY

Siilinjärven seurakunta on aktiivinen seurakunta, jossa järjestetään monipuolista toimintaa erilaisille kohderyhmille. Siilinjärven seurakunnan kesäisin järjestettävä toiminta on kohdennettu erityisesti lapsiperheille suunnattuihin leireihin. Opinnäytetyömme aihe sopi hyvin heidän leireilleen, koska seurakunnan kaikkien leirien yhteisenä teemana on vuorovaikutuksen tukeminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen. (Siilinjärven seurakunta.) Otimme yhteyttä seurakuntaan ja opinnäytetyömme suunnitelma otettiin siellä innokkaana vastaan. Kävimme esittelemässä opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden alustavaa suunnitelmaa seurakunnan työntekijöille, ja ajatukset opinnäytetyömme toiminnan toteutuksesta kohtasivat hyvin.

Seurakunta tarjosi opinnäytetyömme toteutukseen äiti-tytärleirikokonaisuutta. Leiri oli suunnattu äideille ja heidän 4-12-vuotiaille tyttäriinsä. Leirille osallistui 15 äitiä ja 17 tytärtä ja osallistujat valittiin ilmoittautumisjärjestyksessä. Muokkasimme opinnäytetyömme suunnitelmaa toimeksiantajan toiveiden pohjalta ja kohdensimme toimintaa vastaamaan entistä paremmin äiti-tytärleirille suunniteltua kokonaisuutta. Leiri järjestettiin Ruokoniemen leirikeskukseen, joka sijaitsee 18 km:n päässä Siilinjärven kirkonkylästä, luonnonkauniin Ruokoveden rannalla Väänälänrannan kylässä. (Siilinjärven seurakunta.)

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden Siilinjärven seurakunnan äiti-tytärleirillä 1.–3.8. 2014. Leiri alkoi 1.8. perjantaina klo. 17.00 ja päättyi sunnuntaina 3.8. klo. 15.00. Suunnittelimme leirille kolme toiminnallista harjoitetta; tutustumisharjoitteen, valokuvauspajan ja iltarentoutuksen. Opinnäytetyömme teemat ja tavoitteet, eli vanhemman kasvatustietoisuus sekä lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutussuhde, olivat kaiken toimintamme lähtökohtana. Käytimme toiminnallisissa harjoitteissa osallistavia menetelmiä, joiden avulla pyrimme vahvistamaan vanhemmuudessa tarvittavaa reflektiivistä kykyä sekä tukemaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta.

4 VANHEMMUUDEN ARVOT SEKÄ PERHEARVOT

Arvot liittyvät ihmisen kokemukseen siitä mitä hän pitää elämässään tärkeänä. Arvot voivat olla esimerkiksi uskomuksia, jotka ohjaavat toimintaa ja valintoja jokapäiväisessä elämässä eikä ihminen välttämättä edes tiedosta niitä. Joutsenniemi ja Mustonen (2013, 32–36) toteavat teoksessaan *Ruuhkataidot*, että arvot motivoivat toimintaamme ja saavat asiat tuntumaan merkityksellisiltä. Arvot ovat yleensä suhteellisen pysyviä, vaikka muuttuvatkin hieman elämän aikana uusien kokemusten myötä.

Kun vauva syntyy perheeseen, edessä on elämänmuutos. Melkein jokainen vanhemmaksi tuleva pohtii ja arvioi omaa ajankäyttöään, tavoitteita työssään sekä omaa rooliaan vanhempana. Vanhemmaksi tuleminen on monelle elämäntilanne, jolloin myös omia elämänvalintoja puntaroi uudelleen suhteessa omiin arvoihinsa. Arvojen tiedostaminen on tärkeää, sillä omien arvojen mukaan toimiminen lisää ihmisen hyvinvointia ja auttaa ihmistä keskittämään voimavaransa oleellisiin asioihin. Omien arvojen mukaisesti toimiessa myös vastoinkäymiset on helpompi kohdata ja pitää silti kiinni päämääristään. (Joutsenniemi & Mustonen 2013, 32–34.)

Opinnäytetyömme eräs tarkoitus oli saada kohderyhmä tietoisemmaksi omista arvoistaan. Veli-Matti Värri (2000, 26) toteaa väitöskirjassaan, että kasvatuksen käsitteeseen liittyy olennaisesti ideaali hyvästä elämästä. Hänen mukaansa kasvatusta ei voida edes määritellä ilman, että viitataan arvoihin joita kasvatuksessa tulee noudattaa. Värriin mukaan eettisen kasvatuksen edellytyksenä on, että kasvattajalla on jonkinlainen käsitys hyvästä elämästä jota hän pyrkii toteuttamaan. (Värri 2000, 26.)

Vanhemman kasvatustietoisuuden kannalta merkityksellistä on että vanhempi itse tiedostaa omat arvonsa. Tuolloin vanhemman on myös helpompi toimia omien arvojensa mukaisesti ja hänen toimintansa sisältää mahdollisimman vähän ristiriitaisuuksia. Lapselle vanhemman toiminta omien arvojensa mukaan välittyy johdonmukaisena kasvatuksena, joka osaltaan tukee lapsen turvallisuuden tunnetta.

Työ ja perhe-elämä ovat aina olleet keskeisessä asemassa suomalaisten elämässä. Yhteiskunnan ja teknologian kehittymisen myötä vapaa-ajan merkitys on kasvanut entisestään. Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen aiheuttaa kuitenkin vanhemmissa usein ristiriitaisia tunteita. Perheiden arvot muuttuvat yhteiskunnan muutosten mukana ja tällä hetkellä perheiden haasteena näyttäisi olevan yhteisöllisten ja yksilöllisten arvojen yhteensovittaminen. (Törrönen 2012, 58,111.)

Sosiaalityön professori Maritta Törrösen (2012) tutkimuksessa *Onni on joka päivä* haastateltavat kokivat, että vaikka työ muuttaa elämää taloudellisesti ja sisällöllisesti rikkaammaksi, se ei pysty enää tarjoamaan ihmisille riittävästi mahdollisuuksia toteuttaa itseään. Taloudellinen riippuvuus pitää kiinni työelämässä, vaikka siihen haluaisi ottaa etäisyyttä ja jättää enemmän aikaa perheelle, harrastuksille, itsensä kehittämiselle ja ystävyysuhteiden ylläpitoon. (Törrönen 2012, 58,111.)

Törrösen (2012) tutkimuksessa tutkittiin lapsiperheiden arkea, sekä tekijöitä jotka vaikuttavat lapsiperheiden hyvinvointiin. Haastateltujen vanhempien keskeisimmiksi arvoiksi nousivat terveys, rakkaus, turvallisuus sekä perhe. (2012, 111–114) Edellä mainitut asiat ovat kaikki ”aineettomia arvoja”, joiden mittaaminen on usein hankalaa tai jopa mahdotonta. Suorituskeskeisessä ja materialistisessa yhteiskunnassa voi olla vaarana perusarvojen taka-alalle jääminen, koska aineelliset arvot kuten varallisuus ja ammatillinen status tuntuvat määrittävän ihmisen asemaa päivä päivältä enemmän.

Haastattelun vastauksista nousi esille, että ensimmäinen arvo, terveys, liitetään usein henkiseen ja emotionaaliseen hyvinvointiin sekä lasten terveydentilaan tai kehitykseen. Terveysttä voidaan vaalia omilla vapaahetkillä, keskusteluilla samassa elämäntilanteessa olevien kanssa ja tarpeen mukaan ammattiavulla. Vastaajat kertoivat, että voidakseen henkisesti hyvin on oltava armollinen itselleen. (Törrönen 2012, 112.)

Toinen Törrösen tutkimuksessa esiin noussut arvo on rakkaus, joka sisältää vanhempien välisen suhteen, sekä suhteen lapsiin ja muihin läheisiin (Törrönen 2012, 113). Rakkaus on pysyvä arvo, joka ei ole sidoksissa aikaan eikä paikkaan. Rakkautteen liittyy myös vahvasti toisen ihmisen kunnioitus ja arvostus. (Lesojeff, Tervahauta & Videnoja 2013, 68.) Törrösen tutkimuksessa ilmeni, että perheen yhteisen ajan ja tekemisen koettiin lähentävän puolisoita ja jälkikasvua toisiinsa. Yhteinen aika antaa perheille myös uusia yhteisiä kokemuksia, elämyksiä sekä onnistumisen tunteita, jotka myös osaltaan pitävät rakkauden tunnetta yllä. (Törrönen 2012, 113–115.) Perheenjäsenten välistä vuorovaikutussuhdetta tukemalla voidaan vaikuttaa siihen, että perheen yhdessä vietetty aika on mielekästä ja siihen halutaan panostaa. Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden eräs tärkeä tavoite oli antaa äideille ja heidän tyttäriille positiivisia kokemuksia yhdessäolosta, joka osaltaan voi vahvistaa myös heidän keskinäistä suhdetta.

Kolmas arvo, turvallisuus, sisältää elämän jatkuvuuden, säännöllisyyden ja ennustettavuuden. Nämä asiat liittyvät arjen sujuvuuteen, ravinnon saantiin, kodin järjestyksen ylläpitoon sekä yhteiseen aikaan. Myös kodin ilmapiirillä on vaikutusta turvallisuudentunteeseen. Kodissa vallitseva hyvä ilmapiiri ilmenee perheenjäsenten toimivina keskinäisinä suhteina sekä arjen vaivattomuutena. (Törrönen 2012, 113–114.) Olennainen tekijä hyvän ilmapiirin luomisessa on avoin kommunikointi perheenjäsenten välillä. Toimivalla vuorovaikutuksella voidaan ehkäistä myös väärinymmärryksiä ja niistä aiheutuvia jännitteitä perheenjäsenten välillä.

Neljäs Törrösen (2012) tutkimuksesta tärkeäksi noussut arvo on perhe (Törrönen 2012, 111). Käsite perhe on tullut viime vuosikymmenien aikana yhä vaikeammin määriteltäväksi käsitteeksi yhteiskunnallisella tasolla. Perinteinen ydinperhemalli, johon kuuluu kaksi aikuista yhteisine lapsineen, on vain yksi perhemuoto. Vuosikymmenten kuluessa myös monet muunlaiset ryhmittymät, esimerkiksi yksinhuoltajaperheet sekä uusperheet ovat yleistyneet huomattavasti. Perhemuotojen moninaisuuden vuoksi perhetilastojen vertailu voi olla hankalaa, sillä usein eri tilastot määrittelevät perheet eri tavalla. (Oinonen 1999, 163–164.)

Vuosikymmeniä sitten ei ollut lainkaan epätavallista, että perheeseen laskettiin kuuluvaksi usean sukupolven edustajia jotka saattoivat asua samassa taloudessa, tai ainakin hyvin lyhyen etäisyyden päässä toisistaan. Maatalousyhteiskunnassa lapset elivät aikuisten ja toisten lapsen ympäröiminä ja lapsuus oli nykyistä selvemmin ”perhelapsuutta”. Vuorovaikutus tapahtui luonnostaan työnteon ja erilaisten sosiaalisten toimien muodossa ja lapset kasvoivat ja kehittyivät ilman tietoista kasvatustoimintaa. (Korhonen 2002, 63–64.) Isovanhempien ja muun suvun rooli lasten kasvatuksessa mahdollisesti usein lasten kotiin jäämisen, eikä päivähoitolle välttämättä ollut edes tarvetta. Yhteiskunnan rakenteen muutoksen myötä suvun ja isovanhempien rooli lapsiperheiden elämässä on pienentynyt ja ydinperhe asuu yhä useammin etäällä isovanhemmista. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 43–44.)

Perherakenteiden ja sukupuoliroolien muutos on osaltaan parantanut naisten asemaa yhteiskunnassa, mutta toisaalta ne ovat etäännyttäneet naisia perinteisestä naismallista jossa koti ja perhe ovat olleet keskeisessä asemassa. Lasten päivähoitolaki säädettiin vuonna 1973 ja se mahdollisti äideille aiempaa sujuvamman työelämään siirtymisen äitiysloman jälkeen. Toisaalta se loi myös uudenlaisia paineita ja ristiriitoja äideille, enää ei ollutkaan itsestään selvää, että lapset tulisi hoitaa kotona. Pienten lasten äitien ansiotyötä pidettiin ongelmana 1900-luvun alkupuolella, mutta 70-luvun

alussa se nähtiin naisten oikeutena, itsenäisyytensä perustana ja emansipaation eh-
tona. (Linnatsalo 2002, 94.)

Nykyisin lyhyt äitiysloma ja töihin palaaminen eivät ole enää harvinainen ilmiö naisten keskuudessa. Usein tämä tarkoittaa sitä, että lapset menevät päivähoidon yhä nuorempina. Syynä voi olla perheen taloudellinen tilanne tai se, että perheen toinen vanhempi ei ole halukas jäämään kotiin hoitamaan lasta. Aikainen työhön paluu äitiysloman jälkeen johtaa usein siihen, että lapsen ja vanhemman yhteinen aika vähenee ja lapsen kehitykseen alkavat vaikuttaa yhä voimakkaammin erilaiset yhteiskunnan instituutiot. (Korhonen 2002, 57–74.)

Usein pienelle lapselle päivähoido on kodin lisäksi merkittävä vuorovaikutuksellinen ympäristö ja vasta myöhemmin lapsen kehitykseen alkavat vaikuttaa muut palvelusysteemit, kuten harrastustoiminta (Korhonen 2002, 58). Päiväkotien ryhmäkoot ovat usein suuria, ja lapsi voi joutua päivän aikana useisiin tilanteisiin, joissa hän joutuu kilpailemaan aikuisen huomiosta. Pienelle lapselle voi aiheuttaa stressiä myös suuri määrä erilaisia virikkeitä, joita päiväkotiarkea tarjoaa päivän mittaan. (Gullov 2003, 32.)

Lapselle olisi tärkeää tarjota hektisen arjen vastapainoksi myös kiireetöntä aikaa yhdessä perheen kesken. Lapsen terveen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi vanhemman tulisi pystyä tarjoamaan lapselle hänen tarvitsemansa turvallinen ja läsnä oleva vanhemmuus. (Gullov 2003, 32.) Tästä syystä olisi tärkeää, että vanhemmat tiedostaisivat, kuinka suuri merkitys vanhemman läsnäololla on lapsen hyvinvoinnille. Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus ohjaa äitejä tietoiseen läsnäoloon ja tyttärensä yksilölliseen huomioimiseen.

5 KASVATUSTIETOINEN VANHEMMUUS

Toimintamme lähtökohtana oli tukea vanhemmuutta ja tavoitteenamme oli saada äidit tietoisiksi oman toimintansa merkityksestä koko perheen hyvinvoinnille. Opinnäyte-työmme kohderyhmänä olivat sekä äidit että tyttäret, mutta työssämme käsitelimme enemmän vanhemmuutta ja vanhemman roolia lapsen kasvun ja kehityksen tukijana. Tukemalla vanhemmuutta, on mahdollista vaikuttaa myös lapsen hyvinvointia edistäviin tekijöihin. Millerin (2010) mukaan vanhemmuuden tukeminen tarkoittaa toimintoja, joilla on mahdollista auttaa vanhempia kehittämään omia vanhemman rooliin liittyviä taitojaan. Toimintoja voivat olla muun muassa vanhempien auttaminen ja rohkaiseminen myönteisen suhteen luomiseen lapsensa kanssa. (Miller 2010, 54.)

Vanhemman toiminta on kasvatustietoista silloin, kun hän pohtii omaa ihmiskäsitystään ja sitä, kuinka se vaikuttaa hänen tapaansa toimia kasvattajana. Ihmiskäsityksen tiedostamiseen liittyy pohdinta omista kasvatustyönsä arvoista sekä päämääristä. Vanhemman ollessa kasvatustietoinen, hän kykenee tekemään tietoisia valintoja kasvatuksen suhteen. (MLL s.a.)

Kasvatuksen tarkoituksena on pyrkiä tietoisesti vaikuttamaan lapsen inhimilliseen kehitykseen, sekä yksilölliseen että yhteiskunnalliseen (Hämäläinen & Nivala 2008, 59). Vanhemman kasvatustietoisuuteen sisältyy paitsi omien arvojen ja tavoitteiden tiedostaminen, myös hyvä vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä. Vanhemman on myös tärkeää tiedostaa, mikä merkitys toimivalla vuorovaikutuksella on lapsen kasvulle ja kehitykselle. (MLL s.a.)

5.1 Vanhemman kasvatustietoisuus sekä tietoinen läsnäolo lapsen kehityksen tukena

Herkistyminen lapsen tarpeille ja kyky asettua lapsen asemaan ovat Taina Kyrönlampi- Kylmäsen (2010, 21) mukaan edellytykset hyvälle vanhemmuudelle. Lapsi kehittyy ensimmäisten ikävuosiensa aikana huimaa vauhtia, ja jopa muutaman kuukauden sisällä lapsen tarpeet ja kyvyt voivat muuttua suuresti. Vanhemman tärkeä tehtävä on vastata lapsen tarpeisiin ja tukea hänen kehitystään lapsen ikätason mukaisesti. Tutkimusprofessori Marjatta Bardy (2002) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta toteaa, että vanhemmuuteen kasvu on yksi ihmiselämän vaativimmista kehitystehtävistä. Vaikka lapsen kehityksestä on saatavissa paljon tietoa, ei vanhemmuutta voi opiskella vain tiedollisin keinoin. Vanhemmuuteen vaikuttaa vanhemman oman sekä puoli-

son persoonan lisäksi ympäröivät olosuhteet, aikakausi, kulttuuri, vanhempia ympäröivät suhteet ja moni muu asia, joihin ei välttämättä voi edes ennalta varautua. (Bar-dy 2002, 39, 41).

Usein ajatellaan, että aikuisista tulee vanhempia silloin, kun heille syntyy vauva. Vanhemmuus käsitteenä voi kuitenkin olla huomattavasti vaikeammin määriteltävä asia. Irene Kristerin (1999, 14) mukaan vanhemmuuteen tarvitaan vuorovaikutusta, vanhemmuus syntyy aikuisen ja lapsen välisessä kohtaamisessa. Taina Kyrönlampi-Kylmänen (2010) puolestaan toteaa, että sen jälkeen, kun naisesta tulee äiti ja miehestä isä, paluuta entiseen ei enää ole. Vaikka nainen pysyykin naisena ja mies miehenä, on heidän persoonaansa tullut vanhemmuuden myötä uusi ulottuvuus. Vauvan syntymä tuo mukanaan valtavasti vastuuta ja uusia tilanteita, joissa vanhemmat saattavat hetkittäin tuntea itsensä täysin avuttomiksi. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 113.)

Pelkkä biologinen vanhemmuus ei siis yksinään takaa sitä, että lapsen ja aikuisen välille muodostuu tiivis suhde, vaan vanhemmuuteen kasvetaan erilaisten vuorovaikutustilanteiden myötä. Kristerin (1999) mukaan hyvän vanhemmuuden perustana toimivat erilaiset tarpeet ja tunteet suhteessa turvallisuuteen, läsnäoloon, lohdutukseen ja rakkauteen. Yleensä nämä tunteet ja tarpeet ovat sisäänrakennettuina ihmiseen ja vanhemmuudessa tarvittavat taidot ovat olemassa jokaisella. Kuitenkin eri tekijöistä johtuen monella ihmisellä vanhemmuus voi olla ”kadoksissa” ja hän tarvitsee ulkopuolista tukea pystyäkseen tarjoamaan lapselleen riittävän hyvinvoinnin ja turvallisen kasvuympäristön. (Kristeri 1999, 14,69.)

Omat menneisyyden kokemukset rakastetuksi ja hyväksytyksi tulemisesta vaikuttavat usein voimakkaasti siihen, kuinka helppoa tai vaikeaa vanhemmuuteen kypsyminen on (Rautiainen 2001,18). Kun vanhemmuuteen ohjautuvuus ei tule automaattisesti sisältä käsin, on erityisen tärkeää tarjota jotain konkreettista tukea. Tuen lisäksi vanhempia tulisi neuvoa erilaisissa vanhemmuudessa tarvittavissa taidoissa. (Kristeri 1999, 70–71.)

Veli-Matti Värrin (2000) puhuu filosofian väitöskirjassaan Hyvä kasvatus- kasvatus hyvään käsitteistä projektiivinen ja teleologinen kasvatus. Projektiivisella kasvatuksella Värrin tarkoittaa sitä merkitystä, mikä nykyisellä on tulevaisuudelle. Projektiivisuus kasvatuksessa on kasvatettavan hyvien kykyjen ja ominaisuuksien edistämistä sekä hänen hyvää kohtelua. Nykyhetkessä koetun hyvän Värrin katsoo vaikuttavan kasvatettavan tulevaisuuteen suotuisalla tavalla. Teleologinen kasvatus puolestaan korostaa kasvatuspäämääriä, joissa mielikuva toivotusta tuloksesta säätelee toimintaa.

Teleologisessa kasvatuksessa kasvattaja ohjaa ja arvioi kasvua pitäen mielessä päämäärän johon toiminnalla pyritään. (Värri 2000, 23.)

Opinnäytetyömme toiminnallista osuutta voidaan perustella sekä projektiivisellä että teleologisella kasvatuksen käsitteellä. Opinnäytetyömme toiminnallisissa harjoitteissa tarkoituksena oli tuoda näkyväksi osallistujien hyviä ominaisuuksia. Kasvattajan on tärkeää tiedostaa, kuinka merkityksellistä palautteen antaminen voi lapsen kehityksen kannalta olla. Harjoitteiden avulla vanhemmat saivat kokemuksen positiivisen palautteen antamisesta, mikä kannustaa heitä myös jatkossa avoimen ja kannustavan palautteen antamiseen. Vanhempien tietoisuus oman toimintansa merkityksestä lapsen hyvinvoinnille kasvoi toiminnallisten harjoitteiden myötä.

Ennakkotehtävällä osallistimme äidit sekä tyttäret miettimään myös tulevaisuuteen liittyviä toiveita ja pelkoja. Kasvattajalla on tärkeää olla mielikuva siitä, mitä hän tulevaisuudelta toivoo ja odottaa. Vanhemman tietoisuus omista päämääristään ja tavoitteistaan auttaa häntä toimimaan myös kasvattajan roolissa johdonmukaisesti sekä arvojensa mukaisesti.

Kasvatustietoisuuden kannalta olennaista on, että vanhempi kykenee olemaan tietoisesti läsnä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Vanhemman ollessa tietoisesti läsnä lapsen elämässä, hän välittää lapselleen tunteen, että lapsi on arvokas omana itsenään. Tietoisesti läsnä olevan vanhemman on helpompi kohdata arjessa eteen tulevia haasteita, iloja ja suruja. Lapsi voi peilata itseään tietoisesti läsnä olevaan vanhempaan ja löytää sitä kautta oman minuutensa. (Andersen & Stawreberg 2010, 18.)

Myla ja Jon Kabat-Zinn (2011) toteavat tietoisien vanhemmuuden olevan kovaa työtä, jossa itsensä sisäisellä tuntemisella on suuri merkitys. Tietoinen läsnäolo sopii kaikenlaisiin tilanteisiin, se ei ole oppisidonnaista, vaan liittyy inhimilliseen kokemukseen. Tietoinen läsnäolo ei anna valmiita vastauksia, vaan keinon jonka avulla vanhemman on mahdollista kuunnella, kiinnittää huomiota ja laajentaa näkemystään tärkeinä pitämistään asioista. (Kabat-Zinn 2011, 20,49.)

Jotta tietoinen vanhemmuus voisi kehittyä, ihmisen tulee sitoutua ulkoisen lastenhoidon ja -kasvatuksen lisäksi omaan sisäiseen kokemukseen. Oman kokemuksen kautta on mahdollista kehittää niin sanottua sisäistä arvovaltaa. Kun ihmisen ymmärrys oman toimintansa ja suhtautumisensa merkityksestä kasvaa, hän pystyy näkemään myös erilaisten valintojensa seuraukset sekä oman vastuunsa kasvattajana. Tietoinen vanhemmuus edellyttää jatkuvaa tarkkaavaisuutta, huomiota ja tutkimusta siitä mikä on juuri itselle oikea tapa toimia kasvattajana. (Kabat-Zinn 2011, 27–29.)

Ihminen elää suurimman osan ajastaan niin sanotusti "automaattiohjauksella". Monet tärkeät asiat saattavat jäädä tuolloin huomaamatta tai ne ovat niin itsestäänselvyksiä, ettei koeta tarpeelliseksi kiinnittää niihin huomiota. Tietoinen läsnäolo auttaa ihmistä huomioimaan asioita ja tunteita, joita hänen elämänsä pitää sisällään. Tietoisien läsnäolon myötä automaattisiksi muuttuneisiin käytösmalleihin on mahdollista vaikuttaa. Tietoinen läsnäolo mahdollistaa myös tietoisuuden siitä, mikä on itselle kaikkein tärkeintä jokapäiväisessä elämässä ja erityisesti omassa vanhemmuuden roolissa. Vanhemman tietoinen läsnäolo tuo vanhemmuuteen herkkyyttä, joka omalta osaltaan vahvistaa yhteyden tunnetta lapseen. (Kabatt- Zinn 2011, 38–40.)

Mikko Innanen (2001) on väitöskirjassaan tutkinut nuorten kokemusta suhteestaan omiin vanhempaisiin. Innasen väitöskirjassa korostuu nuorten kokemus kiireettömän ja tavallisen yhdessäolon tärkeydestä. Lapsen saama jakamaton läsnäolo omalta vanhemmaltaan voi Innasen tutkimuksen mukaan tehdä aivan tavallisesta hetkestä erityisen. Yhteenkuuluvuuden tunne mahdollistuu, kun vanhemmalla on kykyä pysähtyä "vain olemaan" kahden kesken lapsensa kanssa. (Innanen 2001).

Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden harjoitteissa korostui tietoisien läsnäolon merkitys. Pyrimme siihen, että äidit ja tyttäret keskittyisivät harjoitteiden aikana toisiinsa ja pyrkisivät pääsemään sisälle toistensa tunnekokemuksiin. Harjoitteiden aikana kannustimme osallistujia avoimeen vuorovaikutukseen ja tunteiden sanoittamiseen. Erityisesti valokuvauspaja tarjosi mahdollisuuden tietoisien läsnäolon kehittymiseen, sillä valokuvaamisen aikana äitien ja tyttärien välinen kahdenkeskinen vuorovaikutus oli tärkeässä roolissa.

5.2 Reflektiivinen kyky vanhemmuudessa

Mentalisaatio tarkoittaa kykyä pohtia oman tai toisen ajatuksia ja tunteita sekä niiden yhteyksiä käyttäytymiseen. Jotta mentalisaatio olisi toimivaa, ihminen tarvitsee kykyjä sekä tunnistaa omat mielentilansa että suhtautua niihin hyväksyvästi. Sen lisäksi hänen tulisi kyetä asettumaan toisen asemaan ja pyrkiä ymmärtämään myös hänen kokemusmaailmaansa. (Kalland 2013, 39–43.) Mentalisaation alakäsite, reflektiivinen kyky, tarkoittaa vanhemman kykyä asettua "peiliksi" lapselleen vuorovaikutustilanteissa. Vanhemmuudessa reflektiivisyys näkyy käytännön tasolla toimintana, joka suojaaa ja ylläpitää vuorovaikutustaitoja. (Kalliopuska 1997,15.)

Reflektiivisyyden kannalta ihmisen on tärkeää osata arvostaa itseään ja omia kykyjään, jotta hän kykenee realistisesti peilaamaan myös toisten tunteita (Kalland 2013, 39). Reflektiivisen kyvyn merkityksen korostaminen opinnäytetyössämme on tärkeää, sillä vanhemman reflektiivinen kyky on olennainen tekijä lapsen terveen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Ilman reflektiivistä kykyä vanhempi ei välttämättä kykene tyydyttämään lapsen hyvinvoinnin kannalta olennaisia tarpeita (Kalland 2013, 39).

Reflektiivinen kyky liittyy vahvasti ihmisen minäkuva käsitteeseen. Minäkuva on ihmisen kokemus hänen omista kyvyistään, arvoistaan ja tavoitteistaan sekä arvokkuuden tunteesta. Pienen lapsen kokemukseen itsestään vaikuttaa voimakkaimmin vanhempien kiintymys ja asenteet sekä se, millaista vuorovaikutusta vanhempien ja lapsen välillä on. Erityisen tärkeitä tasapainoisen tunne-elämän kehittymiselle ovat tunneilmaisujen vastavuoroisuus ja fyysinen läheisyys. Jos vanhempi ei kykene tyydyttämään pienen lapsen tarpeita, joutuu lapsi itse säätelemään reflektiivisten säätelymekanismiensa avulla omaa tilaansa. Tällaisesta vuorovaikutussuhteen puutteellisuudesta voi seurata perusluottamuksen järkkäminen ja lapsen vieraantuneisuus omasta fyysisestä tilasta. (Kalliopuska 1997, 15, 27–29.)

Ihmisen minäkuvaa eivät määrittele ulkoiset tekijät, kuten työelämässä menestyminen tai merkittävät saavutukset, vaan se on yksilön sisällä oleva tunne jota voi olla vaikea arvioida ulkopuolelta (Kalliopuska 1997, 15). Minäkuvan ollessa heikko, ihmisen voi olla vaikea hyväksyä itseään ja ominaisuuksiaan. Kuitenkin hyvinvoinnin kannalta olennaista on pystyä hyväksymään sekä omat vahvuudet että heikkoudet inhimilliseksi osaksi itseään. Itsensä kunnioittaminen ja ymmärtäminen ovat keskeisessä asemassa hyvän itsetunnon rakentumisessa. (Kalland 2013, 39–41.) Jotta reflektiivinen kyky voisi kehittyä, täytyy ihmisen pystyä hyväksymään myös epätäydellisyyttä ja epävarmuutta. Omien tunteiden ja tarpeiden tunnistaminen ei ole aina helppoa, vaan se vaatii usein vaikeiden tunteiden läpikäyntiä ja omien virheiden myöntämistä. (Iso-korpi 2004, 24–25.)

Peilisuhde on ilmiö, jossa vanhempi reaktioillaan ”peilaa” lapselle hänen tunteitaan ja kykyjään. Vanhempien palautteen perusteella lapsi liittää piirteitä itseensä, vaikkei välttämättä vielä tiedosta mikä on hyvä ja mikä huono ominaisuus. (Keltikangas-Järvinen 2006, 153.) Pienen lapsen minätietoisuus on kehittymätön, hän ei suunnittele eikä arvioi toimintaansa. Lapsen kasvaessa myös hänen minätietoisuus kehittyy ja hän kykenee suunnitelmalliseen toimintaan sekä pystyy jälkikäteen arvioimaan tekojensa seurauksia. (Värri 2000, 32.)

Aikuisen tehtävänä on antaa palautetta lapselle ja vahvistaa hänen positiivisia piirteitään omalla toiminnallaan. Vanhemmat antavat palautetta lapselle kaikella toiminnallaan, joten palaute ei ole vain sanallista. Jo pelkkä lapsen kanssa oleminen ja hänen huomioiminen antavat hänen itsetunnolleen vahvistusta, mutta tärkeää on myös tietoisesti kehua lasta onnistumisista ja hänen positiivisista ominaisuuksistaan. (Keltikangas-Järvinen 2006, 153, 242.)

Vanhemman reflektiivinen kyky mahdollistaa lapsen tukemisen hänen ajattelunsa kehittymisessä. Peilisuhde puolestaan mahdollistaa sen, että vanhempi pystyy omalla toiminnallaan opettamaan lasta tietoisesti ajattelemaan, toimimaan ja suhtautumaan asioihin tavalla joka vahvistaa hänen itsetuntoaan. Sillä minkälaisia asioita vanhempi heijastaa omalla olemuksellaan ja toiminnallaan lapselle, on merkitystä sille kuinka lapsi itsensä hahmottaa. (Keltikangas-Järvinen 2006, 153, 242.)

Lapselle muodostuu turvallinen kiintymyssuhde, kun vanhempi reagoi lapsen viesteihin täsmällisesti, johdonmukaisesti sekä riittävän nopeasti (Kauppi & Takalo 2014, 20). Vanhemman on tärkeää tiedostaa oman toimintansa merkitys lapsen kehitykselle ja kiintymyssuhteen muodostumiselle. Vanhempi voi tiedostamattaan toimia tavalla, joka ei ole suotuisa lapsen kehityksen kannalta tai pahimmassa tapauksessa vaurioittaa lapsen turvallisen kiintymyssuhteen kehittymistä.

Vanhemman reflektiivisellä kyvyllä on myös mahdollista vaikuttaa lapsen tapaan kokea pettymyksiä tai kohdata pelottavia tilanteita. Esimerkiksi vanhempi, joka ei osaa tukea lasta pelottavassa tilanteessa voi lietsoa lapsen pelkoa entistä pahemmaksi tai kieltää lapselta oikeuden omiin tunteisiin. Vanhemman tehtävänä on reflektiivisen kyvyn avulla tukea lasta hänen tunteessaan, mutta säilyttää samalla oma näkemys tilanteesta ja välittää se lapselle. Näin lapsi saa vanhemmalta ymmärryksen omalle tunteelleen, mutta samalla aikuisen toiminta heijastaa hänelle, ettei pelkoon ole aihetta. (Keltikangas-Järvinen 2006, 242.)

Perheen sisäistä vuorovaikutusyhteyttä tukee, jos vanhempi kykenee ilmaisemaan tunteitaan niin, että myös muut perheen jäsenet pystyvät ymmärtämään hänen kokemustaan. Perheenjäsenillä voi olla hyvin erilaisia tulkintoja samasta kokemuksesta. Tulkintojen ääneen puhumisella voidaan edesauttaa sitä, että toisen käyttäytymisen takana olevia ajatuksia ja näkemyksiä pystytään ymmärtämään paremmin. Avoin vuorovaikutus ja tunnekokemusten jakaminen ehkäisevät virheellisiä olettamuksia ja usein jo automaattiseksi muodostuneita virhetulkintoja. (Salo & Kauppi, 2014, 86,87,91.)

Monia lapsiperheen ongelmia voitaisiin todennäköisesti ennaltaehkäistä panostamalla riittävän varhaisessa vaiheessa vuorovaikutuksen tukemiseen. Vuorovaikutuksen tukemisella on tärkeä merkitys myös vanhemman reflektiivisen kyvyn kannalta, sillä Liisa Keltikangas-Järvisen (2006, 242) mukaan reflektiivistä kykyä on mahdollista vahvistaa panostamalla toimivan vuorovaikutuksen tukemiseen. Tukemalla samanaikaisesti sekä vuorovaikutusta että vanhemman reflektiivisen kyvyn vahvistumista, voidaan vaikuttaa vanhemman kasvatustietoisuuteen tavalla joka edesauttaa lapsen tervettä kasvua ja kehitystä.

Äiti-tytärleirillä järjestetyt toiminnalliset harjoitteet perustuivat ajatukseen, että antamalla positiivista palautetta lapselle, vanhempi saa itsekin positiivisen kokemuksen. Pyrimme siihen, että positiivinen kokemus kannustaisi vanhempaa myös jatkossa vastaavanlaiseen toimintaan. Leirillä tekemiemme havaintojen ja osallistujilta saatujen palautteiden perusteella toiminnallisten harjoitteiden aikana koetut positiiviset kokemukset vahvistivat omalta osaltaan myös äitien sekä tyttärien keskinäistä vuorovaikutusta.

6 LAPSEN JA VANHEMMAN VÄLINEN VUOROVAIKUTUS

Launosen (2007, 18) mukaan vuorovaikutustaidot ovat kielen ja puheen perusta. Taidot alkavat kehittyä heti syntymän jälkeen ja niiden kehittyminen jatkuu läpi elämän. Ihmisen aivojen toiminnallista kehittymistä ohjaa lapsuudessa koetut asiat, jotka liittyvät varhaiseen vuorovaikutukseen vanhemman tai jonkun muun kasvattajan kanssa (Mäntymaa & Puura 2011, 17).

Vuorovaikutus on monisäkeinen prosessi, joka perustuu haluun välittää jokin viesti eteenpäin. Ihmisten välinen vuorovaikutus ei ole pelkästään puhumista, vaan sitä tapahtuu myös monella muulla tavoin, kuten eleillä, ilmeillä sekä äänenpainoilla. Vuorovaikutus on myös ajatusten ja tunteiden vaihtamista, yhdessä tekemistä sekä olemista. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2002, 21–22.)

6.1 Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle

Ihmisen psyko-fyysinen kehittyminen on huimaa kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana. Ihmisen keskushermoston toiminnallinen erikoistuminen tuona ajanjaksona määrittelee pitkälti sen, miten lapsi tulevaisuudessa hallitsee omia tunteitaan ja miten hän toimii tulevissa ihmissuhteissaan koko elämänkaarensa ajan. (Vilén, Tapio, Janhunen, Nissinen & Seppänen 2010, 175.) Vuorovaikutussuhteen merkitys lapsen terveille kasvulle ja kehitykselle on kiistaton (Rautiainen 2002, 20).

Aikuisen tulee kyetä yhdistämään oma viestintänsä sopivaksi lapsen tunnetilan kanssa. Tämä keskinäinen yhteys mahdollistaa lapsen rauhoittumisen ja suuntautumisen kanssaihmiin sekä ulkopuolisen maailman tutkimiseen. Tällaiset aikuisen ja lapsen väliset vuorovaikutustilanteet ovat keskeisiä sen kannalta, että lapsi oppii kontrolloimaan omia tunnetilojaan. (Vilén ym. 2010, 175.)

Vuorottelu ja jatkuvuus ovat kehittyneen keskustelun peruselementtejä ja ne voidaan tunnistaa jo vastasyntyneen ja hänen vanhempansa välisestä kommunikoinnista. Vuorottelu ilmenee aikuisten välisissä keskusteluissa niin, että kuuntelijan ja puhujan roolit vaihtelevat, eikä puhuminen ole päällekkäistä. Jatkuvuudella taas tarkoitetaan sitä, että kuuntelijan ja puhujan roolien vaihtuessa keskusteltavan aiheen sisältö liittyy jollakin tavalla edelliseen aiheeseen. Vanhemman ja vauvan välisessä suhteessa jatkuvuus näkyy niin, että vanhempi ”heijastaa” omalla toiminnallaan vauvalle takaisin

hänen tunteensa ja käyttäytymisensä vastaamalla hänen tarpeisiinsa. (Launonen 2007, 18–27.)

Varhaisissa vuorovaikutustilanteissa käytetään monia eri aistikanavia, ja ne ovat usein hyvin kokonaisvaltaisia (Launonen 2007, 18). Pienen vauvan vanhemman tärkeimmät tehtävät ovat turvata vauvan riittävä ravinnon saanti, huolehtia hänen puhtaudestaan ja turvata riittävä lepo. Vuorovaikutussuhde pienen vauvan kanssa rakentuu yleensä luonnostaan, koska pieni vauva on täysin riippuvainen vanhempiansa antamasta hoidosta ja ravinnosta. (Rautiainen 2002, 20–23.) Lapsen kasvaessa vuorovaikutuksen muoto muuttuu, mutta pysyy edelleen hyvän kasvun edellytyksenä (Sihvola 2002, 108).

Kaikenlainen arkinen tekeminen, johon lapsi otetaan pienestä pitäen mukaan, antaa perustarpeiden tyydyttämisen ohella hyvän perustan lapsen tasapainoiselle kasvulle ja kehitykselle. Arkiset vuorovaikutustilanteet, joissa vanhempi toteuttaa omia vanhemmuuden roolejaan aidosti ja rakastaen antavat lapselle mallin, jossa vanhemman jokainen teko toimii esimerkkinä lapselle. Läsnä oleminen on välttämätöntä, jotta lapsi voi hyötyä vuorovaikutussuhteesta riittävästi. Tunteet, ilmeet, kosketus ja aikuisen lämpö ovat olennainen osa hyvää vuorovaikutusta, pelkkien sanojen mukana välittyy vain informaatio. (Sihvola 2002, 108, 126–127.) Lapsen kasvaessa myös ulkopuolisten tekijöiden merkitys kasvaa ja jokainen vuorovaikutuksellinen ympäristö vaikuttaa hänen kehitykseensä. Vahvan perustan myönteiselle kokemukselle itsestä saanut lapsi kestää paremmin ulkopuolelta tulevat negatiiviset signaalit, eikä hetkelliset vastoinkäymiset järkytä hänen maailmankuvaansa. (Kalliopuska 1997, 15, 27.)

Olemme havainneet, että useat vanhemmat tarvitsisivat nykyistä enemmän konkreettisia neuvoja toimiakseen lapsen itsetunnon kehittymisen sekä hänen persoonansa kasvun ja vahvistumisen tukena. Opinnäytetyömme toiminnallisessa osuudessa kannustimme vanhempia ilmaisemaan lapselleen hänen minäkuvansa kannalta tärkeitä asioita. Tavoitteenamme oli myös saada heidät tietoisiksi oman toimintansa merkityksestä lapsensa omanarvontunnon ja eheän minäkuvan muodostumiselle. Kannustamalla ja tukemalla vanhempia, on mahdollista antaa heille uusia näkökulmia ja keinoja, joita he voivat hyödyntää tärkeässä kasvatustehtävässään.

6.2 Perheen sisäiseen vuorovaikutukseen vaikuttavia tekijöitä

Vanhempien mielestä perheiden toimiva arki on verrattavissa joukkuepeliin, jossa kaikilla perheenjäsenillä on yhteinen tavoite ja päämäärä. Jo yhdenkin jäsenen sitoutumattomuus tavoitteisiin hankaloittaa koko perheen elämää. Nyky-yhteiskunnassamme on useita tekijöitä, jotka tekevät lapsiperheiden elämäntilanteen haastavaksi. Haasteita arjen sujuvuuteen ja toimivaan vuorovaikutukseen tuovat muun muassa perhe-elämän, työn ja vapaa-ajan yhteensovittaminen sekä epävarmuus työmarkkinoilla. Vanhempien mielestä arjen suurimpia haasteita ovat jatkuva kiire, työaikojen ja perheenjäsenten omien aikataulujen yhteensovittaminen sekä vanhempien väsymys. (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 15–17, 274.)

Työelämän tuomat paineet kulkeutuvat usein myös perhe-elämään ja saattavat hankaloittaa parisuhdetta, lapsen ja vanhemman välistä suhdetta sekä koko perheen keskinäistä vuorovaikutusta (Rönkä ym. 2009, 15–17). Työttömyydestä voi seurata epävakaa taloudellinen tilanne, joka heijastuu helposti myös perhe-elämään. Vakituisen työn puuttuessa vanhemmat saattavat tehdä monenlaisia määräaikaista sijaisuuksia ja elää jatkuvassa epävarmuudessa. Arjen tasapainoinen rytmittäminen voi olla hankalaa, kun työelämän tai työpaikan puuttumisesta johtuvat paineet vievät suuren osan vanhempien voimavaroista. Vähäiset voimavarat ja kuormittava arki vaikuttavat usein väistämättä perheen sisäiseen vuorovaikutukseen.

Myös yhteiskunnan toimintaympäristöjen aikataulut voivat muodostua toimivan perhe-elämän esteeksi. Nykypäivän yhteiskunnassamme palvelut ovat auki 24 tuntia vuorokaudessa, jonka seurauksena myös ilta- ja yötyöt ovat lisääntyneet. Perheiden voi olla haastavaa löytää yhteistä aikaa tässä muuttuneessa tilanteessa. Läheisyys, pysyvyys sekä luottamuksellisuus ovat asioita, joita perheet hakevat perhesuhteiltaan yhteiskunnan muutosten keskellä. (Rönkä ym. 2009, 15–17.)

Perheen sisäiset suhteet ja niiden laatu ovat pikemminkin korostuneet kuin menettäneet merkitystään. Perheenjäsenten elämä on suuntautunut entistä enemmän kodin ulkopuolelle jokaisen oman elämäntilanteen mukaan, kuitenkin perheeltä ja perhesuhteilta haetaan samanaikaisesti yhteisöllisyyttä. (Rönkä ym. 2009, 15–17.) Kodin ulkopuolelle suuntautunut elämä vie aikaa perheen yhteiseltä ajalta ja tästä seurauksena voi olla vuorovaikutuksen laadun heikkeneminen. Toimivan vuorovaikutussuhteen kannalta perheen yhteinen aika ja kokemukset ovat usein välttämättömiä. Oman toiminnan tietoinen tarkastelu ja toisen kokemuksen ymmärtäminen ovat keskeisiä tekijöitä toimivan vuorovaikutuksen ja sen kehittymisen kannalta.

Yhteiskunnan vaatimukset aiheuttavat ihmisille usein riittämättömyyden tunnetta ja stressiä. Törrösen (2012) mukaan töissä ollessa vanhempia painaa syyllisyys siitä, etteivät he anna lapsilleen ja puolisoilleen tarpeeksi aikaa ja toisaalta taas kotona vietetty aika on pois työelämältä, joka myös osaltaan aiheuttaa ristiriitaisia tunteita. (Törrönen 2012, 58.) Olemme omassa elämässä havainneet, että riittämättömyyden tunne ja siitä aiheutuva stressi vaikuttavat väistämättä myös perheen sisäiseen vuorovaikutukseen ja koko perheen hyvinvointiin. Panostamalla tietoisesti vuorovaikutuksen toimivuuteen, on mahdollista vaikuttaa siihen, että yhdessä vietetty aika on mielekästä jokaiselle perheenjäsenelle. Arjen toimivuus voi omalta osaltaan vähentää myös vanhemman syyllisyyttä ja riittämättömyyden tunnetta.

Kiire aiheuttaa usein vuorovaikutuksen laadun heikkenemisen, koska hektisessä tilanteessa ei välttämättä tule kiinnitettyä huomiota tapaan jolla kommunikointi tapahtuu. Perheet kokevat Rönkän ym. (2009, 15–17) mukaan erityisen hankalaksi erilaiset siirtymätilanteet, joissa joko lähdetään kotoa tai palataan sinne. Usein tällaisissa siirtymätilanteissa erilaisten aikataulujen noudattaminen luo paineen tunnetta, joka väistämättä vaikuttaa vuorovaikutuksen luonteeseen. Kiireisessä tilanteessa voi vanhemmalle tulla tarve hoputtaa lasta, jolloin lapsen saattaa olla entistä vaikeampi toimia tilanteessa vanhemman toivomalla tavalla. Tämänkaltaisissa tilanteissa olisi erityisen tärkeää oppia tunnistamaan oman toimintansa merkitys ja etenkin se, kuinka itse voi omalla toiminnallaan vaikuttaa tilanteen sujuvaan etenemiseen. Haastavassa tilanteessa toimiminen helpottuu, kun on tiedostanut asiat, jotka vaikuttavat vuorovaikutukseen.

6.3 Erilaiset vuorovaikutustyyliä vanhemmuudessa

Jokaisella perheellä on oma tapansa kommunikoida keskenään. Perheiden sisäisessä vuorovaikutuksessa yhdistyy monen erilaisen persoonan toimintatavat ja ilmaisukeinot. (Vilén ym. 2010, 134.) Monessa perheessä kommunikointiin vaikuttaa vanhempien omat jo lapsuudessa opitut ja vakiintuneet tavat toteuttaa vuorovaikutusta. Jos vanhempi on koko ikänsä toiminut tietyllä tavalla, vaatii uusien toimintamallien omaksuminen tietoista opettelua.

Vanhemman on kyettävä tarkastelemaan toimintaansa reflektiivisesti sekä tehtävä töitä sen eteen, että muutos lapsen kehityksen kannalta suotuisampaan vuorovaikutustyyliin mahdollistuisi. Koska opinnäytetyömme kohteena olivat äidit ja tyttäret, keskityimme vuorovaikutustyyliin jotka ovat keskeisiä lapsen ja vanhemman välisissä

vuorovaikutussuhteissa. Vuorovaikutus, jota lapsen ja vanhemman välillä tapahtuu, voidaan jakaa neljään eri tyyliin; passiiviseen, kontrolloivaan, hajanaiseen sekä sensitiiviseen. (Vilén ym. 2010, 134–136.)

Passiivisessa vuorovaikutustyyliässä vanhempi toimii lapsen kanssa ilmeettömästi ja eleettömästi. Vanhempi hoitaa perusrutiinit, mutta myönteiset tunneilmaisut ja katsekontakti puuttuvat. Näin toimiessa vanhemman omat tunneilmaisut ovat heikkoja. Passiivisessa vuorovaikutustyyliässä on vain vähän lapsen leikin ja oma-aloitteisuuden tukemista, ja vanhempi on ennemminkin tyytyväinen jos lapsi viihtyy leikeissään yksin. Lapsi kuitenkin tarvitsee lohdutusta ja läheisyyttä ympäri vuorokauden, eikä lasta saisi koskaan jättää yksin hätänsä kanssa. Lapsen itsesäätely kehittyy, kun vanhempi omalla toiminnallaan vastaa hänen tarpeisiinsa. Yksin hätänsä kanssa jätetty lapsi joutuu pakon edessä tynnyttämään itse itsensä, josta voi seurata vaurioita hänen itsesäätelykyvyille. (Vilén ym. 2010, 134–136.) Lapsuutensa passiivisessa vuorovaikutuksessa eläneen voi olla hyvin vaikea ilmaista tunteitaan myöskään omassa vanhemmuudessaan.

Kontrolloivassa vuorovaikutustyyliässä vanhemman tunnereaktiot vaihtelevat hyvän-tuulisuudesta kiukkuun ja vanhemman toiminnasta puuttuu johdonmukaisuus. Vanhempi yrittää välillä saada voimakkaasti yhteyttä lapseen esimerkiksi ottamalla syliin, suukottelemalla sekä halailemalla. Toisinaan taas lapsi saattaa jäädä huomiotta, vanhempi ei esimerkiksi huomaa, jos lapsi tarvitsee rauhoittamista tai lohdutusta. Vanhemman lähestymisyrietykset saattavat olla myös tunkeilevia ja vanhempi niin sanotusti ”pakottaa” lapsen katsekontaktiin kanssaan. Tämänkaltaiset vanhemman vaihtelevat tunnereaktiot ja niiden ennakoimattomuus aiheuttavat lapselle stressiä ja voivat pahimmillaan johtaa vastustavaan vuorovaikutuskäyttäytymiseen. (Vilén ym. 2010, 134–136.)

Hajanaisen vuorovaikutustyylin omaava vanhempi on poissaoleva, reagointi lapseen on epämääräistä ja vanhempi saattaa laiminlyödä lapsen perustarpeita. Vanhemman tunnereaktiot ovat epänormaaleja, esimerkiksi nauramista lapsen itkiessä. Vanhempi saattaa myös vaatia lapselta liikaa tai liian vähän hänen ikätasoonsa nähden. Tällaisen toiminnan seurauksena lapselle voi kehittyä pakonomainen tarve sopeutua. (Vilén ym. 2010, 134–136.)

Vilénin ym. (2010, 134) mukaan *sensitiivisessä* vuorovaikutustyyliässä vanhempi voi luoda vastavuoroisen yhteyden lapsen ja itsensä välille. Tämä tapahtuu varhaisessa vuorovaikutuksessa vauvan kanssa, jolloin vanhempi huomioi vauvan perustarpeet ja

reagoi niihin tarpeeksi nopeasti. Vanhempi vastaa vauvan katsekontaktiin ja hymyyn sekä juttelee ja äänтелеe hänen kanssaan. Vanhempi on lapsen saatavilla, viestii lapselle positiivisesti, kannustaa ja rohkaisee häntä (Huttunen & Korpela 2008, 10). Vanhemman sensitiivisen toiminnan ansiosta lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät, ensin oman vanhemman kanssa ja myöhemmin toisten ihmisten kanssa (Vilén ym. 2010, 134). Vanhemman sensitiivinen vuorovaikutus on edellytys sille, että lapselle kehittyy turvallinen kiintymyssuhde (Kauppi & Takalo 2014, 18).

Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus on jaettu Vilénin (2010) mukaan neljään eri tyyliin, mutta harvoin kukaan ihminen toimii vain yhden tietyn vuorovaikutusmallin mukaisesti. Yleensä ihmisen tavassa kommunikoida on piirteitä useasta eri vuorovaikutustyylistä. Vuorovaikutustyyliin voivat vaikuttaa monet eri asiat, esimerkiksi opitut toimintamallit, vuorovaikutustilanteen ilmapiiri, henkilökohtaiset tunteet sekä vuorovaikutuksessa olevien keskinäiset välit. Ihminen voi myös itse vaikuttaa vuorovaikutustyyliinsä, mutta usein se vaatii kykyä reflektoida omia tunteitaan ja tietoisesti pyrkiä muuttamaan tapaa jolla on tottunut kommunikoimaan.

Opinnäytetyömme toiminnallisilla harjoitteilla kannustimme vanhempia sensitiiviseen vuorovaikutustyyliin. Pyrimme siihen, että vanhemmat tiedostaisivat sensitiivisyyden merkityksen lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen laadulle. Havainnoimalla äiti-tytärpareja tunnistimme piirteitä erilaisista vuorovaikutustyyleistä. Oman ohjaus-toimintamme merkitys korostui etenkin passiivisen vuorovaikutustyylin piirteitä omaavien parien ohjauksessa. Ohjaamalla harjoitteiden etenemistä sekä kannustamalla ja rohkaisemalla pareja pystyimme tukemaan äitien ja tyttärien keskinäistä vuorovaikutusta. Pyrimme siihen, että parien vuorovaikutus olisi mahdollisimman vastavuoroista sekä avointa, jotta harjoitteiden myötä osallistujille välittyisi kokemus sensitiivisestä vuorovaikutustyylistä.

7 OSALLISTAVAT MENETELMÄT

Käsittelimme Siilinjärven seurakunnan äiti-tytärleirillä teemoja vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus sekä vanhemman reflektiivinen kyky osallistavien menetelmien avulla. Osallistavilla menetelmillä on mahdollista aktivoida yksilöitä ja ryhmää toimimaan sekä oppimaan (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, 30). Leiriläisten osallistaminen oli tärkeää, joten päädyimme käyttämään osallistavia menetelmiä toiminnallisen osuuden toteutuksessa. Saimme leiriläiset osallistumaan aktiivisesti harjoitteisiin osallistavia menetelmiä hyödyntämällä.

Osallistavia menetelmiä voidaan käyttää erilaisissa ohjaustilanteissa, joissa halutaan ottaa huomioon toimintaan osallistuvien toiveet ja tarpeet. Menetelmiä on useita erilaisia ja tarkoituksena on, että toimintaan osallistuvat pääsevät itse vaikuttamaan toiminnan eri vaiheisiin. (Taipale 2005, 3.) Kaikkea ei siis voi suunnitella valmiiksi, vaan toiminta muotoutuu ohjaajan ja osallistujien välisen vuorovaikutuksen seurauksena. Osallistaminen ja osallistuminen liittyvät käsitteinä tiiviisti toisiinsa. Osallistaminen tarjoaa mahdollisuuksia ja osallistuminen on niiden hyödyntämistä. (Toikko & Rantanen 2009, 90.)

7.1 Vuorovaikutuksen tukeminen osallistavilla menetelmillä

Osallisuus käsitteenä tarkoittaa yhteisöön osallistumista ja siinä osallisena olemista, lisäksi se antaa merkitystä elämään sekä tukee ihmisten hyvinvointia ja terveyttä. Osallisuudella on myös voimaannuttava vaikutus, se sitouttaa ja kehittää päätöksentekokykyä. (THL 2014.) Kaikilla lapsilla tulisi olla oikeus kuulluksi tulemiseen, kunnioitukseen ja osallisuuteen (Willow 2009, 13).

Eräs osallisuuden tärkeä päämäärä on dialoginen keskustelu, jossa osallistujan tulee olla läsnä, toimia vastavuoroisesti sekä ottaa toinen osapuoli huomioon. Osallisuuteen kuuluu myös oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista sekä mahdollisuudet vaikuttaa itseä koskeviin päätöksiin. (Oranen 2008, 9–13.) Myös Känkäsen (2013, 71) mukaan lapsen osallisuuden vahvistaminen ja vuorovaikutuksen lisääminen edellyttävät aikuisilta asettumista dialogiin lapsen kanssa.

Lasten osallistumisen oikeus on huomioitu myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Siinä todetaan, että lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon, hyviin palveluihin sekä osallistumiseen. Sopimus velvoittaa, että lasten ja nuorten

mielipiteet kuullaan ja ne huomioidaan päätöksissä kehitystason mukaisesti. Lapset pääsevät osallisiksi vuoropuhelun välityksellä ja mitä paremmin aikuiset ovat ”kartalla” lasten ja nuorten kokemuksista, sitä paremmin he osaavat tukea lapsia ja tarjota heille laadukkaampia palveluita. (THL 2014.)

Osallistavilla menetelmillä aktivoidaan sekä yksilöä että ryhmää toimimaan ja oppimaan (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, 30). Ohjaajalla on tärkeä rooli osallistavassa toiminnassa. Ohjaaja toimii ryhmän ”ihmettelijänä” ja kysymysten asettajana. Ohjaajan tehtävänä on rohkaista osallistujia, jotta he uskaltavat ilmaista oman mielipiteensä ja toiveensa sekä kannustaa heitä keskustelemaan toistensa kanssa. (Piiroinen 2007.) Ohjaaja ei anna valmiita ratkaisuja vaan pyrkii aktivoimaan osallistujat erilaisten harjoitteiden avulla. Osallistavissa menetelmissä toiminta muotoutuu osallistujien välisen vuorovaikutuksen seurauksena. Ohjaajalla on kuitenkin mahdollisuus ohjata toimintaa oikeaan suuntaan ja huolehtia siitä, että toiminnan tarkoitus säilyy ja toiminta pysyy suunnitellussa aiheessa. (THL 2013.)

Tavoitteena osallistavissa menetelmissä on saada osallistujille onnistumisen kokemuksia, jotka puolestaan antavat voimavaroja sekä rohkaisevat vuorovaikutukseen kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa (THL 2013). Toiminnallinen ohjattu tekeminen mahdollistaa perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen paranemisen ja sen avulla on mahdollista vaikuttaa myös lapsen minäkuvan vahvistumiseen (Sosiaaliportti 2013). Osallistavissa menetelmissä vuorovaikutus ei ole vain sanallista, vaan usein toiminnalla on suurempi merkitys kuin puheella (THL 2013). Ohjatun toiminnan avulla pyrimme vaikuttamaan vanhempien ajatteluprosessiin niin, että he tiedostaisivat, kuinka tärkeää toimiva vuorovaikutus perheen sisällä on ja kuinka suuri merkitys sillä on koko perheen hyvinvoinnille.

7.2 Osallistavat menetelmät opinnäytetyössämme

Äiti-tytärleirillä toteutetuilla toiminnallisilla harjoitteilla pyrimme siihen, että lapsen ja vanhemman välillä tapahtuisi mahdollisimman monipuolista vuorovaikutuksellista kanssakäymistä. Omalla toiminnallamme kannustimme ja rohkaisimme leiriläisiä osallistumaan erilaisiin järjestämiimme toimintoihin. Aktivoimme leiriläisiä keskinäiseen vuorovaikutukseen sekä ohjasimme heitä niin, että toiminnan tarkoitus säilyi ja pysyi suunnitellussa aihealueessa.

Ennakkotehtävässä tärkeää oli jakaa yhteisiä kokemuksia ja ajatuksia arkisista asioista. Vuoropuhelun avulla äideillä ja tyttärillä oli mahdollisuus päästä osalliseksi toi-

sen kokemuksiin ja nähdä asioita hänen näkökulmastaan. Ennakkotehtävän lauseiden alut ohjasivat vastaajia keskustelemaan erilaisista tunteista ja ajatuksista yhteisen elämän varrelta. Tarkoituksena ei ollut keskittyä pelkästään positiivisiin tunteisiin, vaan tehtävä mahdollisti myös hieman ikävempienkin asioiden esiin tuomisen.

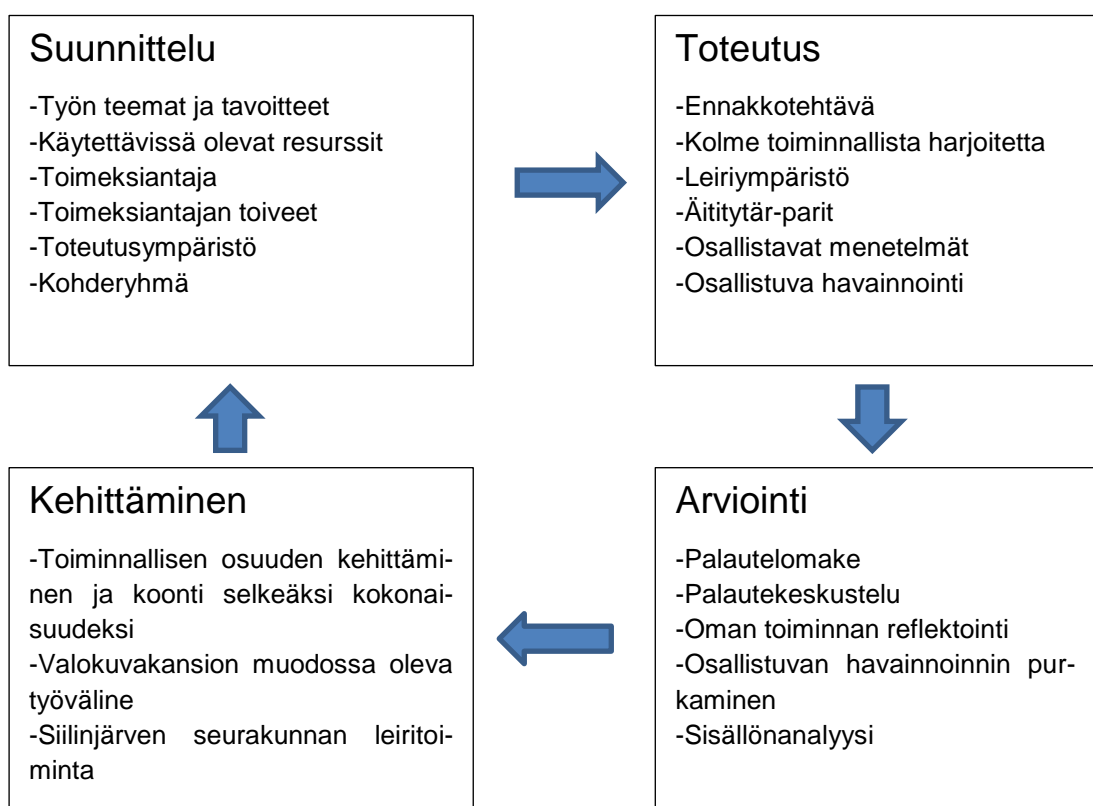
Tutustumisharjoitteessa vuorovaikutus oli pääosin sanallista, ja harjoite keskittyi positiivisten ominaisuuksien esille tuomiseen. Oma roolimme harjoitteen ohjaajana muodostui tärkeäksi, sillä kannustamisella ja rohkaisulla oli suuri merkitys tehtävän onnistumisen kannalta. Tässä harjoitteessa käytimme sanallisen ilmaisun lisänä erilaisia kuvia, joiden avulla saimme osallistettua myös hieman aremmat osallistujat mukaan harjoitteeseen.

Valokuvauspajan aikana kannustimme äitejä ja tyttäriä ilmaisemaan avoimesti ja rohkeasti omia ajatuksiaan toisilleen, jotta molemmille tulisi kokemus omasta osallisuudestaan. Emme halunneet rajata toimintaa liikaa, sillä pyrimme siihen, että ajatukset lähtisivät osallistujista itsestään ja pystyisimme huomioimaan mahdollisimman hyvin heidän toiveensa. Valokuvauspajan tuotoksia katsellessa oli tärkeää, että mahdollisimman moni kokisi kuvissa tulevan näkyväksi sekä omat, että äidin ja tyttären yhteistyön tuloksena syntyneet ajatukset.

Rentoutushetkessä osallistaminen näkyi erityisesti ennakkotehtävän pohjalta laaditussa tarinassa. Koska tarina oli koostettu leiriläisten ajatuksista, oli jokainen päässyt osallistumaan siihen ja vaikuttamaan tarinan syntyyn. Rentoutushetkessä äidit pääsivät kuulemaan yhteisistä ajatuksista koostetun valmiin tarinan. Tarinan kuulemisen ja keskustelun avulla pyrimme osallistamaan äidit yhteisen tunnekokemuksen jakamiseen.

8 TOIMINNALLISEN OSUUDEN TOTEUTUS

Sovelsimme opinnäytetyöprosessissa Demingin ympyrää, joka koostuu neljästä eri vaiheesta. Kolme ensimmäistä vaihetta; suunnittelu, toteutus ja arviointi, toteutuvat ikään kuin luonnostaan. Ympyrän neljäs vaihe, kehittäminen, vaatii tietoista kehittämistä, johtopäätösten tekemistä ja korjaamista. (Laamanen 2001, 209.) Oheisella kuviolla (Kuvio 1) havainnollistamme, kuinka hyödynsimme Demingin ympyrää opinnäytetyössä toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

KUVIO 1. Demingin ympyrän soveltaminen opinnäytetyöme eri vaiheissa

Tavoitteena toiminnallisessa opinnäytetyössä voi olla esimerkiksi ammatillinen opastaminen, toiminnan järjestäminen tai ohjeistaminen. Toiminnallinen opinnäytetyö pitää sisällään toiminnallisen osuuden sekä opinnäytetyön raportoinnin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 8–9.) Opinnäytetyöme oli toiminnallinen, mutta työn edetessä olemme liittäneet siihen myös tutkimuksellisia elementtejä. Toiminnallisen osuuden toteutuksen ja raportoinnin lisäksi dokumentoimme toteuttamamme harjoitteet valokuvakansion muotoon.

Ennakkotehtävien ja palautelomakkeiden perusteella saimme paljon hyvää materiaalia, jonka halusimme hyödyntää mahdollisimman hyvin myös opinnäytetyömme raportoinnissa. Koska toiminnallisessa opinnäytetyössä ei ole välttämätöntä analysoida aineistoa yhtä tarkasti kuin laadullisella tutkimusmenetelmällä hankittua, päädyimme soveltamaan sisällönanalyysiä työmme raportoinnissa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 64). Sisällönanalyysin ja mukailun abstrahointikaavion avulla saimme nostettua ennakkotehtävästä ja palautteista esiin teemat, jotka vastauksissa korostuivat.

8.1 Suunnitteluvaihe

Olimme suunnitelleet toiminnallista kokonaisuutta valokuvauksen ympärille, joten kehitimme valokuvausharjoitetta vastaamaan äiti-tytärleirin sisältöä ja kohderyhmää. Valokuvauspajan toteutukselle oli varattu leiriohjelmasta yhteensä neljä tuntia, joten oli tärkeää painottaa sen merkitystä myös toiminnallisessa kokonaisuudessa. Aloimme kehittää toiminnallista kokonaisuutta valokuvauspajan ympärille niin, että harjoitteet tukevat ja täydentävät mahdollisimman hyvin toisiaan. Toiminnallisesta kokonaisuudesta muodostimme yhteneväisen ja ehjän kokonaisuuden.

Päätimme tehdä toiminnallisten harjoitteiden lisäksi ennakkotehtävän, jonka äidit ja tyttäret täyttivät yhdessä ennen leirille tuloaan. Ennakkotehtävällä orientoimme osallistujia äiti-tytärleiriin sekä siellä toteutettaviin harjoitteisiin. Ennakkotehtävä täydensi toiminnallista kokonaisuutta ja sen avulla saimme osallistettua äidit ja tyttäret leiriviihkonlopun teemaan jo etukäteen.

Valokuvauspajan lisäksi päätimme toteuttaa leirillä kaksi muuta harjoitetta, tutustumisharjoitteen sekä iltarentoutuksen. Suunnittelimme tutustumisharjoitteen niin, että se toimi orientoivana tehtävänä valokuvauspajaan. Iltarentoutuksen suunnittelimme niin, että se kokosi kaikkien harjoitusten teemat yhteen ja toi ne tarinan muodossa näkyväksi osallistujille.

8.2 Tiedonkeruumenetelmät

Käytimme opinnäytetyössämme monipuolisesti erilaisia tiedonkeruumenetelmiä, jotta saisimme riittävästi materiaalia työmme raportointiin. Päädyimme käyttämään kolmea erilaista tiedonkeruumenetelmää; osallistuvaa havainnointia, palautelomaketta (liite 4) ja palautekeskustelua. Erilaisia tiedonkeruumenetelmiä hyödyntämällä saimme perusteltavuutta ja luotettavuutta työllemme sekä havaintojen ja palautteiden perusteella tehdyille johtopäätöksille.

Osallistuvaa havainnointia toteutimme koko leiriviikonlopun ajan, mutta havainnoinnin tärkeys korostui etenkin harjoitteiden aikana. Palautelomakkeen leiriläiset täyttivät toiminnallisen kokonaisuuden jälkeen ja palautekeskustelun toteutimme valokuvauspajan tuotosten katselun yhteydessä. Näiden menetelmien avulla saatu palaute oli riittävän monipuolista opinnäytetyömme luotettavuuden kannalta.

8.2.1 Osallistuva havainnointi

Kanasen (2014, 68) mukaan ihmiset ja ryhmät ovat useimmiten havainnoinnin kohteena, kuten opinnäytetyössämmekin. Havainnointi ei ole pelkästään sitä, että havainnoitsija seuraa kohderyhmänsä toimintaa, vaan hän myös kirjaa havainnointipäiväkirjaan ylös aitoja tilanteita ja ajatuksia toiminnan aikana. Havainnointi ei ole tieteellistä, jos havaintoja ei dokumentoida. Osallistuvan havainnoinnin dokumentointivälineenä käytettävään päiväkirjaan kirjataan havainnointitilanteessa esiin nousseet asiat. Päiväkirja voi toimia myös todisteena tiedonkeruusta. (Kananen 2014, 67.)

Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden dokumentoinnissa käytimme apuna havainnointipäiväkirjaa. Havainnoimme leiriläisiä koko viikonlopun ajan ja kirjasimme havainnointipäiväkirjaan heiltä nousseita ajatuksia sekä tuntemuksia. Kiinnitimme huomiota erilaisiin vuorovaikutuksen ilmenemismuotoihin ja etenkin siihen, millaista vuorovaikutusta äitien ja tyttärien välillä tapahtui. Havainnoimme sitä, kuinka osallistujat kommunikoivat keskenään, oliko vuorovaikutus heidän välillään luontevaa ja kuinka pystyimme omalla toiminnallamme vaikuttamaan heidän keskinäisen vuorovaikutuksensa laatuun. Kirjasimme erityisesti harjoitteiden aikana sekä niiden jälkeen esiin nousseet ajatukset, koska ne olivat työmme kannalta erityisen tärkeitä. Saimme osallistuvalla havainnoinnilla huomattavasti monipuolisemmin palautetta, kuin jos olisimme keränneet palautteen vain lomakkeen avulla.

Havainnointia voidaan tehdä joko niin, että tiedetään mitä havainnoidaan tai ei tiedetä. Jos havainnoinnin kohteet tiedetään etukäteen, voi itse havainnointitilanteessa huomion kiinnittää kohteisiin. Strukturoidussa havainnoinnissa päiväkirjan voi laatia etukäteen sellaiseksi, että havainnoitavat asiat on listattu valmiiksi, ja havainnot tehdään yläkäsitteiden alle. Strukturoidussa havainnoinnissa havainnoitavat asiat muodostavat niin sanotun oman struktuurinsa. Havainnointi on strukturoimatonta, jos etukäteen ei tiedetä mitä havainnoidaan. Havainnoitsijalla ei ole tällöin käytössä valmista suunniteltua listaa, vaan hän kirjaa ylös juuri sillä hetkellä esiin tulleita asioita, kuitenkin työn kannalta olennaisia. (Kananen 2014, 67.)

Opinnäytetyömme toiminnallisessa osuudessa käytimme strukturoimatonta havainnointia. Päädyimme tähän havainnointimenetelmään, koska emme kokeneet tarkoituksenmukaiseksi rajata havainnoitavia asioita liian tarkasti. Kiinnitimme huomiota erityisesti vuorovaikutukseen sekä osallistujilta nousseisiin ajatuksiin, mutta emme sulkenut pois muitakaan havaintoja joita harjoitteiden aikana mahdollisesti nousisi.

Havainnoimalla osallistujia voidaan saada tietoa, miten ihmiset toimivat erilaisissa tilanteissa ja toimivatko he niin kuin sanovat toimivansa. Tieteellinen havainnointi on ihmisten tarkkailua ja sen avulla saadaan osallistujista välitöntä, niin sanottua suoraa tietoa. Havainnoinnin avulla päästään mukaan tutkittavien luonnollisiin ympäristöihin, joten voidaan sanoa, että havainnointi on todellisen elämän tutkimista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 212–213.)

Osallistuvassa havainnoinnissa pyritään pääsemään osallistujien ehdoilla mukaan toimintaan sekä havainnoitavan ryhmän jäseneksi (Hirsjärvi ym. 2013, 216). Äiti-tytärleirillä toteuttamamme havainnointi oli osallistuvaa, sillä olimme leirillä läsnä koko viikonlopun ajan. Havainnoimme leiriläisiä ja äitien sekä tyttärien keskinäistä vuorovaikutusta muulloinkin kun vain järjestämiemme harjoitteiden aikana. Osallistuvassa havainnoinnissa haasteeksi voi muodostua tutkijan sisäänpääsy yhteisöön. Tämä on kuitenkin välttämätöntä tutkimuksen onnistumisen kannalta, koska tulosten luotettavuus edellyttää luottamuksellista suhdetta havainnoitsijan ja osallistujien välillä. (Kananen 2014, 66–67.)

Viikonlopun mittainen leiri oli melko lyhyt aika opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden toteutukselle, mutta se oli kuitenkin riittävä aika aiheen käsittelyyn. Oli tärkeää, että olimme leirillä läsnä koko ajan, emmekä vain toteuttaneet siellä omia harjoitteitamme. Saimme luotua leiriläisiin hyvän ja luottamuksellisen suhteen, koska meillä oli mahdollisuus tutustua toisiimme koko viikonlopun ajan. Erityisesti osallistuvan havainnoinnin onnistumisen kannalta tiivis läsnäolomme oli välttämätöntä.

Suurimman osan ajasta olimme yhdessä leiriläisten kanssa ja pystyimme tutustumaan toisiimme vapaamuotoisesti. Ohjaajan roolin otimme vain järjestämiemme harjoitteiden ajaksi. Tämä vaikutti siihen, että vuorovaikutus leiriläisten kanssa oli luontevaa ja pääsimme hyvin mukaan leiriläisistä koostuvan ryhmän toimintaan. Myös osallistujilta saadun palautteen mukaan toimintamme leirillä koettiin hienotunteiseksi ja luontevaksi. Osallistujilta saatu palaute vahvistaa sitä, että osallistuvan havainnoinnin

kannalta ohjaajan oli tärkeää olla leiriläisten keskuudessa myös muulloin kun järjestämämme toimintojen aikana.

Osallistuvalla havainnoinnilla voidaan saada havainnoitavasta kohteesta selville syvällistä tietoa, jota jollain muulla tavoin olisi haastavaa saada selville (Helakorpi 1999, 56). Opinnäytetyössämme osallistuva havainnointi mahdollisti parhaiten luotettavan tiedon keräämisen, koska toimintaympäristö ja havainnointitilanteet pystyttiin pitämään mahdollisimman luonnollisena ja rentona. Tiivis läsnäolo leirillä mahdollisti sen, että meidän ei tarvinnut korostaa rooliamme tiedon kerääjinä, vaan havainnointi tapahtui luontevasti muun toiminnan lomassa.

Pyrkimyksenä osallistuvassa havainnoinnissa on saada havainnoitavassa kohteessa aikaan muutos, joka jatkuisi vielä toiminnan jälkeenkin (Kananen 2014, 67). Osallistuvan havainnoinnin avulla pystyimme paitsi vaikuttamaan harjoitteiden etenemiseen, myös ohjaamaan osallistujia ja tukemaan heidän keskinäistä vuorovaikutustaan. Roolimme ohjaajina korostui etenkin silloin, kun havaitsimme haasteita äidin ja tyttären välisessä vuorovaikutuksessa. Haasteet ilmenivät muun muassa vähäisenä keskinäisenä kommunikointina, sekä äidin vaikeutena tuoda esille tyttärensä positiivisia ominaisuuksia. Ohjasimme ja kannustimme osallistujia etenkin silloin, kun he tarvitsivat tukea harjoitteen tarkoituksenmukaisessa etenemisessä.

Tukemalla äitien ja tyttärien keskinäistä vuorovaikutusta harjoitteiden aikana, tavoitteenamme oli antaa heille keinoja myös tulevaisuutta varten. Vanhemman reflektiivistä kykyä on mahdollista vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta tukemalla (Keltikangas-Järvinen 2006, 242). Koska harjoitteet keskittyivät nimenomaan tukemaan vuorovaikutusta lapsen ja vanhemman välillä, ne mahdollistivat myös vanhemman reflektiivisen kyvyn kehittymisen.

Leiriläisten tunnereaktiot olivat pääosin positiivisia. Havainnoimme heissä onnistumisen tunteita, liikuttuneisuutta ja yhdessä tekemisen riemua. Kuitenkin havainnoisamme näkyi myös jännittyneisyyttä, epävarmuutta omasta osaamisesta sekä vaikeus ilmaista tunteita vieraassa ympäristössä.

8.2.2 Palautelomake ja palautekeskustelu

Palautelomakkeessa (liite 4) kysyimme palautetta järjestämistämme toiminnoista, omasta työskentelystä ja erityisesti osallistujien tuntemuksista harjoitteiden aikana. Palautelomakkeen laatiminen oli yllättävän haasteellista. Alun perin tarkoituk-

senamme oli kysyä harjoitteiden vaikutuksesta äidin ja lapsen väliseen vuorovaikutussuhteeseen, mutta kysymysten asetteluun sekä vastaajien kannalta se oli liian haastavaa. Päädyimme kysymään lomakkeessa leiriläisten tuntemuksia harjoitteista joita olimme järjestäneet. Tuntemuksia oli tärkeää kysyä, jotta saisimme käsityksen siitä miltä harjoitteet olivat tuntuneet ja millaisia ajatuksia niiden aikana oli herännyt.

Palautelomakkeen täyttämisen tarkoituksena oli saada leiriläiset reflektoimaan sekä sanoittamaan harjoitteiden aikana heränneitä tuntemuksiaan. Lomakkeessa kysyttiin sekä äitien että tyttärien tuntemuksia, koska halusimme tarjota heille mahdollisuuden asettua toistensa asemaan. Harjoitteet herättivät osallistujissa erilaisia tunteita ja meistä oli erityisen tärkeää, että äidit ja tyttäret pääsisivät keskustelun avulla toistensa tunteisiin osallisiksi. Tämänkaltaisella vuoropuhelulla, jossa toiselle tuodaan näkyväksi omat tunteet, voidaan vahvistaa reflektiivistä kykyä. (Kalland 2013, 39–41.)

Käsittelimme palautelomakkeet ryhmittelemällä vastaukset yhteisten nimittäjien alle. Ryhmittelyn avulla havaitsimme palautteista esiin nousseet keskeiset asiat, jonka jälkeen pystyimme pelkistämään palautteet yhteisten teemojen alle. Teemojen avulla palautteet tulivat selkeäksi käsitellä ja pystyimme nostamaan niistä työmme kannalta olennaisimmat asiat esiin. Keskeisiksi teemoiksi palautteista nousi muun muassa yhteisen ajan ja “hetkeen pysähtymisen” merkitys, vuorovaikutuksen laatu sekä harjoitteiden tuomat uuden näkökulmat.

Emme halunneet jättää arviointia pelkän havainnoinnin ja palautelomakkeen varaan, vaan palautekeskustelua varten oli tärkeää varata erillinen hetki. Sunnuntaina palautekeskustelulle oli varattu oma aika. Pelkäsimme kuitenkin, että aika olisi liian lyhyt sekä sanallisen palautteen antamiseen että koko lomakkeen täyttämiseen, joten annoimme palautelomakkeen leiriläiselle jo lauantai-iltana. Näin he saivat tutustua lomakkeeseen rauhassa ja pystyivät halutessaan täyttämään siitä jo etukäteen perjantain ja lauantain toimintoja koskevat osuudet. Koska leiriläiset olivat täyttäneet osan lomakkeesta jo etukäteen, jäi seuraavan päivän palautekeskustelussa enemmän aikaa suulliselle palautteelle.

Palautekeskustelussa leiriläiset saivat antaa vapaasti palautetta leiristä, ja etenkin toiminnasta jota olimme siellä järjestäneet. Palautekeskustelun yhteydessä katsoimme yhdessä valokuvauspajan tuotoksia ja keskustelimme ajatuksista sekä tunteista joita työskentelyn aikana oli herännyt. Pyysimme myös palautetta siitä, millaisia tunteita valmiit kuvat heissä herättivät. Kuvien katsomisen yhteydessä leiriläisillä oli vielä mahdollisuus kieltää omien kuviensa käyttäminen opinnäytetyössämme tai rajata

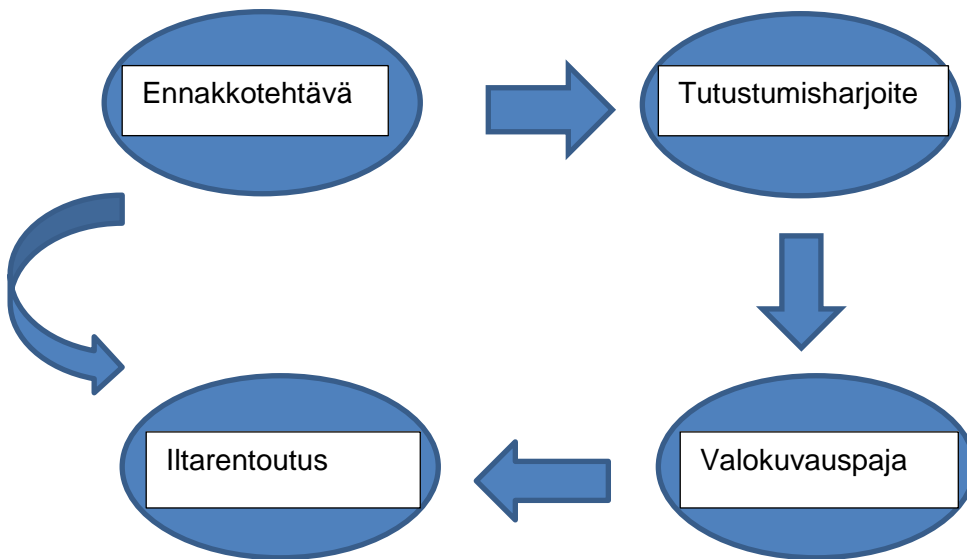
kuvasta pois sellaisia asioita, joita he eivät halua julkaistavaksi. Palautelomakkeella, palautekeskustelulla sekä osallistuvalla havainnoinnilla keräämäämme materiaalia käsittelemme jokaisen toteutusosion lopuksi.

8.3 Toiminnalliset harjoitteet

Leiriviikonlopun toiminta koostui kolmesta eri harjoitteesta, joista yksi tapahtui perjantai-iltana ja kaksi lauantaipäivän aikana. Lisäksi sunnuntaille oli varattu noin tunti aikaa valokuvauspajan tuotosten katseluun sekä palautekeskustelulle. Harjoitteiden lisäksi olimme läsnä koko leirin ajan, joten pystyimme olemaan vuorovaikutuksessa leiriläisten kanssa myös muulloin kun järjestämämme toiminnan aikana. Tämä mahdollisti myös osallistuvan havainnoinnin, jota käytimme yhtenä tiedonkeruumenetelmänä opinnäytetyössämme.

Korostimme opinnäytetyössämme vanhemman kasvatustietoisuuden ja vuorovaikutustaitojen merkitystä perheen hyvinvoinnille, joten valitsimme ne lähtökohdaksi toiminnallisen osuuden toteutukseen. Kaikkien harjoitteiden tarkoituksena oli lisätä vanhemman kasvatustietoisuutta ja auttaa vanhempia tiedostamaan tietoisien läsnäolon merkitys vanhemman ja lapsen väliselle suhteelle. Erityisesti kiinnitimme huomiota lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen sekä vanhemman reflektiivisen kyvyn vahvistamiseen, koska ne ovat olennaisia tekijöitä kasvatustietoisessa vanhemmuudessa.

Harjoitteet oli suunniteltu niin, että ne tukivat ja täydensivät toisiaan. (Kuvio 2) Harjoitteissa hyödynsimme osallistavia menetelmiä, jotka sopivat toiminnallisen osuuden toteutukseen parhaiten. Osallistavien menetelmien avulla leiriläiset pääsivät itse vaikuttamaan toiminnan eri vaiheisiin sekä ne mahdollistivat perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen kehittymisen.

KUVIO 2. Ennakkotehtävä sekä toiminnallinen kokonaisuus

8.3.1 Ennakkotehtävä orientoi toiminnalliseen osuuteen

Ennen leirin alkua lähetimme osallistujille kirjeen (Liite 1), jossa esittelimme itsemme sekä kerroimme toiminnasta, jota tulimme leirillä järjestämään. Esittelykirjeen mukana lähetimme valokuvauslupalomakkeen (Liite 2) sekä ennakkotehtävän (Liite 3), joka toimi orientoivana tehtävänä leirillä pitämiimme harjoitteisiin. Orientoiva tehtävä oli tärkeä, koska sen avulla saimme leirille osallistuvat miettimään vanhemmuuteen ja vuorovaikutukseen liittyviä asioita jo etukäteen.

Ennakkotehtävässä äitien tuli miettiä yhdessä lapsensa kanssa erilaisia asioita ja tunteita joita heidän elämänsä pitää sisällään. Tehtävää varten heidän tuli ”pysähtyä” ja keskustella asioista, joista ei välttämättä muuten tulisi arjessa keskusteltua. Ennakkotehtävän tekemisestä oli hyötyä jokaisen toiminnallisen harjoitteen toteutukselle, koska sen avulla saimme osallistujien ajatusprosessin käyntiin jo hyvissä ajoin ennen leirin alkua.

Olimme laatineet ennakkotehtävää varten lauseiden alkuja, joiden tarkoituksena oli helpottaa ajatusten paperille kirjoittamista. Muodostimme lauseiden alut niin, että ne herättäisivät mahdollisimman monipuolisesti ajatuksia ja tunteita vanhemmuudesta sekä perheen sisäiseen vuorovaikutukseen vaikuttavista tekijöistä. Lauseiden alkuja oli useita erilaisia, jotta ainakin joku niistä herättäisi ajatuksia. Äideillä ja tyttärillä oli mahdollisuus käyttää lauseiden alkuja apunaan tai keksiä itse omia lauseita. Lauseiden kirjoittamisen tarkoituksena oli orientoida leiriläisiä teemaan ja toiminnallisiin har-

joitteisiin, jonka lisäksi tavoitteenamme oli saada täydennetyistä lauseista materiaalia iltarentoutukseen.

Ennakkotehtävän arviointi ja palaute:

Kysyimme palautelomakkeessa leiriläisiltä, miltä ennakkotehtävän tekeminen oli heistä tuntunut. Ryhmittelimme palautteet neljään eri pääteemaan, jotka vastauksista nousivat esiin. Palautteiden perusteella leiriläiset kokivat, että tehtävän tekeminen oli mielekästä, tehtävän tekeminen oli haasteellista, tehtävä pakotti pysähtymään sekä tehtävän tekeminen koettiin äidin ja tyttären väliseksi yhteiseksi asiaksi.

Mielekkääksi tehtävässä koettiin erityisesti pysähtyminen yhteisten muistojen äärelle. Toisaalta tämä koettiin myös haasteelliseksi arjen kiireellisyyden vuoksi. Ennakkotehtävän yksi tärkeä tarkoitus olikin juuri havahduttaa vanhemmat huomaamaan, kuinka tärkeää olisi järjestää arjesta aikaa yhdessä olemiselle, vaikka se kiireen keskellä on usein haastavaa. Ennakkotehtävä niin sanotusti pakotti miettimään sekä positiivisia että negatiivisia tunteita, joita elämä pitää sisällään. Lauseiden muodostaminen herätti monenlaisia tunteita äideissä ja tyttärissä.

...Pysähtymisen hetki yhteisen elämän alkuun ja koko yhteisen elämän taipaleelle, tunnepitoinen juttu.

Lauseiden alkujen avulla osallistimme äidit ja tyttäret pohtimaan monipuolisesti heidän oman elämänsä kulkua. Lauseiden alkujen tarkoituksena oli ohjata heidän ajatuksiaan arjessa esiintyviin jokapäiväisiin tunteisiin, yhteisten muistojen pariin sekä tulevaisuuteen liittyviin haaveisiin ja pelkoihin. Yhdessä tekemisen merkitys nousi esiin useasta palautteesta ja tehtävä antoi äideille ja tyttärille nimenomaan luvan pysähtyä arjen kiireen keskellä ja tarjosi heille mahdollisuuden kahdenkeskiseen hetkeen.

Saimme ennakkotehtävän täydennetyistä lauseista paljon materiaalia, jotka käsitelimme sisällönanalyysin avulla. Alkuperäisiä lauseita emme laittaneet liitteeksi johtuen niiden runsaasta määrästä. Koska lauseiden alkua oli paljon, ensin oli välttämätöntä ryhmitellä ne yhteisten yläkategorioiden alle. Tämän jälkeen ryhmittelimme yläkategoriat yhdistävän tekijän mukaan mukailtua abstrahointikaaviota (Liite 6) käyttäen. Täydennetyistä lauseista nousi selkeästi esille Törrösen (2012) tutkimuksessa esiintyneet teemat; terveys, perhe, rakkaus ja turvallisuus. (Törrönen 2012, 111–114.) Näiden teemojen lisäksi ennakkotehtävästä nousi selkeästi esiin vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen merkitys.

Ennakkotehtävän ensimmäinen lauseenalku oli; ”Ensimmäisen kerran kun sain sinut syliini...” Tämä lauseenalku herätti jokaisessa äidissä jonkinlaisia muistoja ja tunteita, joiden herättely tehtävän alussa oli tärkeää myös tehtävän jatkoa ajatellen. Lisäksi kysymys oli sopivan helppo ensimmäiseksi kysymykseksi. Suurin osa vastaajista jatkoi lausetta kuvaamalla onnellisuuden tunnetta, jonka oman tyttären syntymä sai aikaan. Myös uuden elämän ihmeellisyys ja rakkaus omaa lasta kohtaan nousivat lauseista esiin.

...Oli vain sinä ja minä, yhteinen onnenhetki, eikä millään muulla ollut väliä.

Täydennetyistä lauseista nousi esiin asioita, jotka toistuivat vastauksissa. Yhteisen ajan tärkeys ja merkitys korostuivat leiriläisten esille tuomissa ajatuksissa. Yhteiseltä ajalta toivottiin etenkin kiireetöntä, arkista yhdessäoloa ja tekemistä. Esimerkiksi lauseenalkuun ”Rakastan niitä hetkiä kun...” suurin osa vastaajista kirjoitti jatkoksi jotain kiireettömyyteen tai yhdessäoloon liittyvää. Lauseenalkuun ”Yhteisissä hetkissä parasta on...” perheet olivat täydentäneet arkisia asioita ja ilonaiheita. Vastauksista välittyi myös vahvasti kiireettömän yhdessäolon ja yhteenkuuluvuudentunteen merkitys;

...Kiireettömyys ja se, että saa tehdä jotain tai touhuta saman yhteisen asian äärellä.

Samoja asioita nousi esiin myös lauseista, joihin piti täydentää epämiellyttäviä tai hankalalta tuntuvia asioita. Lauseenalkua ”Minua harmittaa...” jatkettiin muun muassa kuvaamalla arjen tuomaa aikapulaa ja yhteisen ajan vähyyttä. Lauseiden mukaan myös erilaiset vuorovaikutukseen liittyvät haasteet kuormittavat arkea ja aiheuttavat harmia.

...Yhteisen ajan vähyys ja kun useasti joutuu komentamaan.

Riittämättömyyden tunne ja vuorovaikutuksen ongelmat koettiin hankaliksi asioiksi muutenkin haastavassa ja kiireisessä arjessa; ”Joskus on hankalaa kun...”

...Äidillä on kotitöitä tai muita pakollisia tekemisiä, eikä ole riittävästi aikaa lapselle.

Tulevaisuus herätti ajatuksia muun muassa äiti-tytär-suhteeseen liittyen. Hyvänä jatkuvat välit, yhteiset hetket ja läheisyys olivat asioita, joita tulevaisuudelta toivottiin. Tulevaisuudessa mietityttivät myös taloudelliset haasteet ja terveydentilanne.

”Toivon, että tulevaisuudessa...”

...Meillä olisi enemmän yhteisiä hetkiä kahdestaan, niiden ei tarvitsisi olla pitkiä, lyhytkin yhteinen hetki päivittäin auttaa jaksamaan.

...Rahahuolet helpottaa ja pysytään terveenä.

Lauseenalkuun ”En koskaan haluisi...” kirjoitettiin muun muassa toisen menettämisen pelosta ja toiveesta, ettei toiselle sattuisi mitään ikävää. Lauseissa korostui toisen ainutlaatuisuus ja arvokkuus sekä perheen merkitys.

*...että lapsille tai perheelle tapahtuisi jotain korjaamatonta.
...menettää perhettäni.*

Lapsen tulevaisuuden ajattelu herätti äideissä toiveita lapsen hyvästä elämästä ja pärjäämisestä. Tulevaisuuden ajattelussa korostui myös toimivan vuorovaikutuksen merkitys lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa. ”Kun kasvat isoksi...”

...toivon, että olet onnellinen, vahva ja rohkea, etkä pelkää uusia asioita ja kokemuksia.

...toivon, että olen se äiti, jonka luokse voit tulla kertomaan kaikki asiat, jotka mieltäsi painavat.

Äitien ja tyttärien ajatukset kuvaavat hyvin aiemmin esiin nostamiamme aineettomia arvoja, joissa korostuu perheen merkitys ja yhteisen ajan tärkeys. Jo se, että äidit ovat yhdessä tyttäriensä kanssa miettineet heidän elämässä olevia tärkeitä asioita; voimavaroja, haaveita ja pelkoja, voi osaltaan lisätä vanhemman tietoisuutta oman toimintansa merkityksestä lapsen hyvinvoinnille. Lauseiden muodostamisen avulla vanhemmalla oli mahdollisuus päästä osalliseksi lapsensa tunnekokemuksiin, ja samalla myös tilaisuus sanoittaa lapselleen tärkeänä pitämiään asioita ja tunteita.

8.3.2 Ensimmäinen toiminnallinen harjoite

Leirin ensimmäisenä iltana toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden ensimmäisen harjoitteen. Ensimmäisenä harjoitteena oli tutustumisharjoitus, jonka yhtenä tavoitteena oli orientoida leiriläiset viikonlopun teemaan. Harjoitteen tavoitteena oli kannustaa osallistujia avoimeen vuorovaikutukseen sekä rohkaista äitejä ja tyttäriä tuomaan esille toistensa hyviä ominaisuuksia. Vanhemmat osallistuivat harjoitteeseen yhdessä lastensa kanssa. Tutustumisharjoituksessa käytimme työvälineinä erilaisia kuvia, joiden avulla aktivoimme leiriläiset pohdiskelemaan omia sekä perheenjäsenensä vahvuuksia.

Leirillä oli vanhempia ja lapsia, jotka olivat jo entuudestaan tuttuja toisilleen, mutta suurin osa leiriläisistä oli tuntemattomia toisilleen. Leirin aluksi oli tärkeää pitää harjoite, jonka aikana leiriläisillä olisi mahdollisuus tutustua toisiinsa ohjatun, mutta rennon toiminnan merkeissä. Tutustumisharjoitteen aluksi kokoonnuimme leiriläisten kanssa lattialle rinkiin. Ensimmäisenä tehtävänä äideillä ja tyttärillä oli esittäytyä muille leiriläisille kertomalla toisistaan nimi ja jokin positiivinen ominaisuus. Keltikangas-Järvinen (2006) toteaa lapsen minäkuvan kannalta olevan tärkeää, että vanhempi osaa tuoda näkyväksi lapsen positiivisia ominaisuuksia, sekä asioita, joita vanhempi lapsessa arvostaa. Lapsen itsetunnolle vahvistusta voi antaa jo se, että vanhempi huomioi lasta ja viettää aikaa hänen kanssaan. (Keltikangas-Järvinen 2006, 153, 242.)

Tehtävä mahdollisti positiivisen palautteen antamisen, sekä toisen huomioimisen rennolla ja leikinomaisella tavalla. Se herätti tunteita myös siitä, kuinka mieluisalta positiivisen palautteen saaminen tuntuu. Arjessa huomio saattaa kiinnittyä useammin negatiivisiin asioihin, eikä positiivisen palautteen merkitystä tule välttämättä ajatelleeksi. Kiire, vuorovaikutuksen kömpelyys sekä viestinnän vähäisyys voivat johtaa siihen, ettei vanhempi ennätä kiinnittää huomiota vuorovaikutuksen laatuun. Viestinnästä saattaa puuttua lähes kokonaan toisen hyvien ominaisuuksien huomiointi.

Pyrimme siihen, että harjoitteen tekeminen ei olisi kenellekään pakonomaista, joten ohjeistimme jokaista kertomaan sen verran kuin kokee mielekkääksi. Esimerkkiä näyttämällä ja ohjaamalla harjoitteen etenemistä pyrimme pitämään tunnelman rennona ja harjoitteen mielekkäänä jokaiselle. Osalle leiriläisistä esittäytyminen oli luontevaa ja hyviä ominaisuuksia toisesta oli helppo keksiä. Osalle harjoite osoittautui kuitenkin haastavaksi ja toisen hyviä ominaisuuksia oli vaikea tuoda esille. Harjoit-

teen onnistumisen kannalta tärkeää oli hyvän ilmapiirin luominen sekä tunne siitä, että kenenkään ei tarvitse sanoa mitään pakotetusti.

Harjoitteen toista osiota varten olimme etsineet erilaisia kuvia, joiden tarkoituksena oli aktivoida osallistujia. Leiriläisten tehtävänä oli valita kuvien joukosta sellainen kuva, jonka avulla he voivat kertoa toistensa vahvuuksista tai mielenkiinnon kohteista. Aktiivoinnin lisäksi kuvien tarkoituksena oli helpottaa etenkin nuorimpien leiriläisten tehtävään osallistumista.

Harjoitteen lopuksi annoimme leiriläisille seuraavan päivän valokuvauspajaa varten orientoivan tehtävän. Tehtävänä oli miettiä lisää omia ja perheenjäsenten hyviä ominaisuuksia ja kirjoittaa niitä muistiin. Näitä muistiinpanoja hyödynsimme seuraavan päivän valokuvauspajassa. Perjantaina emme toteuttaneet muuta toimintaa, vaan meillä oli mahdollisuus tutustua leiriläisiin vapaan seurustelun merkeissä.

Tutustumisharjoituksen arviointi ja palaute:

Palautelomakkeessa (liite 4) kysyimme leiriläisiltä, miltä heistä tuntui, kun äiti/tytär esitteli toisensa muille leiriläisille tutustumisharjoitteessa. Suurin osa leiriläisistä piti harjoitetta mielekkäänä sekä tärkeänä tutustumisen ja ryhmäytymisen kannalta. Palautteiden perusteella erityisesti äideistä oli mielekästä kuulla lapsensa ajatuksia äidin positiivisista ominaisuuksista

Oli mukavaa kuulla olevansa kiltti äiti, kun ei aina sitä todellakaan tunne olevansa.

Harjoite antoi äidille ja tyttärelle mahdollisuuden tarkastella toisiaan uudesta näkökulmasta, kun tehtävänä oli nostaa esiin ominaisuudet, joita on saattanut pitää aiemmin itsestäänselvyytenä. Harjoitteen aikana osalle heräsi myös tunne yhteenkuuluvuudesta. Harjoitteen toisessa vaiheessa mukaan otetut kuvat koettiin hyödyllisiksi ja erityisesti lapsille ne toimivat osallistavana apuvälineenä tehtävässä.

Oli hienoa huomata, että olemme samasta puusta veistetyt.

Kuvat olivat mainio apu ja lapsille konkreettinen tapa löytää ominaisuuksia äidistä.

Harjoitteen aikana tekemiemme havaintojen perusteella toisen hyvien ominaisuuksien esiin tuominen helpottui huomattavasti, kun kuvat otettiin avuksi. Kuvat aktivoivat osallistujien ajatuksia ja heistä oli selkeästi mielekästä katsella niitä sekä valita niiden joukosta kuva, joka parhaiten kuvaa toisen ominaisuuksia.

Osalle harjoite oli haastavaa ja useasta palautteesta ilmeni jännittäminen, joka tehtävän tekemiseen oli liittynyt. Muutama äiti toi esiin ajatuksensa uudesta vuorovaikutustilanteesta ja jännityksestä, joka heillä tyttärensä puolesta oli. Äidit jännittivät tyttären kokemusta hänelle uudesta tilanteesta sekä sitä, mitä tytär kertoo äidistään.

Jännitti vähän ujon tytön puolesta.

Jännitti vähän, mitä tyttö keksii.

Ohjasimme harjoitteen kulkua ja pyrimme huomioimaan osallistujien yksilölliset ominaisuudet, koska tiedostimme etukäteen, että todennäköisesti osa leiriläisistä jännittää harjoitteiden tekemistä. Oli tärkeää panostaa ohjaamiseen, jotta tehtävän tekeminen olisi mielekästä kaikille.

Harjoitus eteni suunnitelmiamme mukaan ja saimme sisällytettyä siihen kaiken mitä halusimme. Kuvien merkitys korostui harjoitteessa oletettua enemmän ja niitä olisi voinut käyttää jo harjoitteen ensimmäisessä osassa. Kuvia kannattaa käyttää etenkin, jos osallistujana on lapsia. Ilman kuvan antamaa tukea heidän voi olla hyvin vaikea tunnistaa ihmisestä erillisiä ominaisuuksia ja etenkin tuoda niitä esiin sanallisesti. Kuvien mukaan ottamisen myötä ensimmäisessä osiossa passiivisemmin osallistuneet leiriläiset olivat nyt huomattavasti aktiivisemmin mukana harjoitteessa. Yleinen tunnelma muuttui rennommaksi toisessa osiossa ja kuvien myötä syntyi aiempaa vapautuneempaa keskustelua.

8.3.3 Toinen toiminnallinen harjoite

Lauantain ensimmäinen harjoite oli valokuvauspaja, jolle oli varattu leiriohjelmasta aikaa yhteensä neljä tuntia. Valokuvauspajan toteutus tapahtui kahdessa pienryhmässä, joista toinen osallistui harjoitteeseen kahden tunnin ajan aamupäivällä ja toinen iltapäivällä. Tarkoituksena oli, että kuvia suunnitellessaan vanhempi ja lapsi keskustelivat keskenään tärkeinä pitämistään asioista ja siitä, mitä yhdessäolossa ar-

vostavat. Parien tehtävänä oli tuoda näkyväksi valokuvauksen keinoin perheen jäsenen hyviä ominaisuuksia sekä asioita, joita he toisissaan arvostavat. Tavoitteena oli, että harjoitteen aikana vanhempi tuli tietoiseksi siitä, mikä lapselle on tärkeää, mitä ominaisuuksia lapsi vanhemmassaan arvostaa ja kuinka vanhempi voi omalla toiminnallaan vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Harjoitteen tavoitteena oli myös vahvistaa vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta.

Aluksi ohjeistimme harjoitteen leiriläisille, jonka jälkeen he saivat hajaantua leirialueelle suunnittelemaan ja ideoimaan valokuvauspajan tuotoksia. Emme kokeneet kuvausvuorojen aikatauluttamista tarpeelliseksi, vaan etenimme harjoitteessa osallistujien ehdoilla. Tämä piti kuvaustilanteen vapaamuotoisena. Kävimme kuvaamassa jokaista äiti-tytär paria vuorolla ja siirtyminen pariin välillä tapahtui harjoitteelle varatun aikataulun mukaisesti. Harjoitteen etenemistä auttoi se, että osa pareista oli heti valmiina kuvattavaksi ja osa halusi suunnitella omaa tuotostaan ennen valokuvattavaksi tuloa.

Tiedostimme, että viimeisenä olevat parit joutuvat odottamaan vuoroaan, joten pyrimme ennakoimaan osallistujien pitkästymistä painottamalla leiriläisille, että tärkeintä on äidin ja tyttären kahden kesken vietetty kiireetön aika ja kuvaustilanne on vain pieni osa harjoitusta. Leirikirjeen yhteydessä pyysimme leirille osallistuvia ottamaan kameran mukaan, jotta he voisivat hyödyntää niitä valokuvauspajassa. Omilla kamoilla oli mahdollista kuvata myös silloin, kun me olimme kuvaamassa muita pareja. Omien kameroiden käyttämisellä osallistimme leiriläisiä tehtävään ja kannustimme heitä hyödyntämään myös sen ajan, kun ei ollut heidän vuoronsa olla kuvattavana. Valokuvia ottamalla heillä oli mahdollisuus vuorotella eri rooleissa, olla kuvattavana sekä kuvaajana. Tavoitteena oli, että he pystyisivät kuvaamisen avulla tuomaan näkyväksi omia ajatuksiaan sekä pääsemään osalliseksi toisen kokemukseen.

Havaitsimme, että osalle pareista oman vuoron odottaminen oli turhauttavaa. Alussa kaikki parit vaikuttivat innostuneilta, mutta tehtävän edetessä oli havaittavissa, että etenkin viimeiset parit hieman pitkästyivät oman vuoronsa odottamiseen. Joistakin palautteista kävi ilmi, että valokuvauspajaan varattu kahden tunnin aika oli joidenkin mielestä liian pitkä. Ohjauksen kannalta lyhyempi aika olisi ollut haasteellinen, emmekä usko, että olisimme voineet suoriutua kaikkien pariin kuvaamisesta lyhyemmässä ajassa. Turhautumista olisi voitu todennäköisesti välttää, jos valokuvauspajassa olisi ollut useampi henkilö ottamassa kuvia. Oli kuitenkin välttämätöntä, että toinen meistä vastasi muistiinpanojen kirjoittamisesta ja vain toinen otti valokuvia.

Havainnoimme perheitä ja heidän työskentelyään koko harjoitteen ajan. Kiinnitimme huomiota leiriläisten tapaan kommunikoida keskenään sekä siihen, millaisena he kokevat harjoitteen. Kirjasimme havainnointipäiväkirjaan kuvien taustalla olevia ajatuksia sekä kuvaamisen aikana heränneitä tuntemuksia. Lauantai-iltana kävimme kuvat läpi ja kokosimme niistä PowerPoint-esityksen. Esityksessä olevat kuvat käsitelimme niin, että kuvan taustalla oleva ajatus/tunne tuli tekstinä kuvan yhteyteen. Leirikirjeen yhteydessä olimme lähettäneet osallistujille lomakkeen (liite 3), jossa kysyimme lupaa valokuvien käyttämiseen opinnäytetyössämme. Käytimme PowerPoint esityksessä vain niitä kuvia, joiden käyttämiseen olimme saaneet kirjallisen luvan.

Valokuvauspajan arviointi ja palaute:

Leiriläiset osallistuivat valokuvauspajaan pääosin innokkaasti. Suurimmasta osasta valokuvaus tuntui mielekkäältä toteutustavalta ja etenkin valokuvattavana oleminen oli uusi ja kiva juttu. Erityisesti lapsen ja äidin yhteinen tekeminen koettiin mieluisaksi. Harjoitteen tarkoituksena oli nimenomaan antaa äidille ja lapselle uudenlainen kokemus yhdessä tekemisestä ja tarjota heille mahdollisuus pysähtymiseen ja toistensa huomiointiin.

Todella hyvä idea, oli kivaa kokeilla jotain uutta.

Valokuvaus oli mielenkiintoista, ehkä tärkeintä siinä oli kuitenkin yhteinen juttu.

Ihanan rauhallinen tunnelma, uusi kiva juttu pysähtyä yhdessä.

Osalle harjoite oli haasteellinen. Useimmille harjoitteen haasteellisuus oli kuitenkin positiivinen asia, joka osaltaan teki siitä mielenkiintoisen ja mielekkään. Haasteellisuuden vuoksi ohjaajan toiminnan merkitys korostui myös useasta palautteesta. Suurimmalla osalla oli paljon omia ideoita ja ehdotuksia valokuvien toteutukseen. Jotkut kuitenkin kokivat, että olisivat tarvinneet enemmän ohjausta ja neuvoja, jotta olisivat saaneet enemmän irti harjoitteesta. Osa koki aiheiden keksimisen vaikeaksi ja jännitti osaako toimia kuvaustilanteessa oikein. Aiheen vapaamuotoisuuden vuoksi oli tärkeää painottaa, että tehtävässä ei ole oikeita tai vääriä toteutuksia, vaan lopputulos muotoutuu osallistujien näköiseksi.

Syvemmälle pääseminen vaatisi varmaan vähän lisää ohjausta ja aikaa.

Vähän jännitti, vaikea keksiä asioita, jännitti ettei osaa oikein.

Osalle kuvattavana oleminen ei ollut kovin luontevaa. Pyrimme siihen, että kuvaustilanne olisi miellyttävä ja siinä edettiin kuvattavien ehdoilla. Saimme palautetta siitä, että olimme toimineet hienotunteisesti kuvaustilanteissa. Olennaista oli tiedostaa, että osalle kuvattavista tilanne oli uusi ja jännittävä. Toiminnallamme oli suuri merkitys sille, kuinka luontevasti kuvaustilanne eteni.

Arastelen uusien ihmisten valokuvattavana olemista. Tuntuu, että tullaan hyvin henkilökohtaiselle alueelle, toimitte kuitenkin kohteliaasti ja tunkeilematta.

Ennakkotehtävän tekemisellä ja tutustumisharjoitteella olimme saaneet leiriläiset orientoitua aiheeseen, joka helpotti myös valokuvauspajan toteutusta. Jos valokuvaus olisi toteutettu yksittäisenä tehtävänä ilman edeltäviä aihealueeseen liittyviä tehtäviä, olisi se todennäköisesti ollut vielä huomattavasti haastavampaa osallistujille. Koska valokuvausta varten oli varattu erillinen toteutusaika, oli myös pysähtyminen ja aiheeseen keskittyminen helpompaa.

Ennakkotehtävien ja toiminnallisten osuuksien perusteella havaitsimme, kuinka haasteellista hetkeen pysähtyminen voi olla, ja kuinka se usein vaatii sille varatun oman ajan. Yhteisellä ajalla, jonka harjoitteet mahdollistivat, oli suuri merkitys myös äideille ja tyttärille. Tehtävä mahdollisti pysähtymisen kautta myös tietoisien läsnäolon kehittymisen, koska tehtävän onnistumisen kannalta oli tärkeää viettää yhteistä aikaa sekä huomioida toisen ajatuksia ja tunteita.

Arjen kiireen keskellä ennakkotehtäviin oli vähän vaikea keskittyä. Leirilä valokuvauksen yhteydessä syntyi enemmän ajatuksia.

Mukavaa yhdessäoloa, tehtävässä joutui miettimään elämää ja suhdetta lapseensa.

Leirin päätteeksi osallistujat katsoivat valokuvauspajan tuotoksista koostamamme Power point- esityksen. Palautteiden perusteella valokuvauspajan valmiiden tuosten katselu koettiin koskettavaksi ja se herätti leiriläisissä paljon ajatuksia. Kuvien katselun aikana meille heräsi tunne, että leiriläiset eivät etukäteen täysin tiedostaneet, millainen koonti valokuvauspajan tuotoksista tehdään. Myös palautteista tuli ilmi, että valmis Power point -kooste oli ollut positiivinen yllätys.

Kuvien yhteyteen liitetyt ajatukset toivat konkreettisesti esille ne tunteet, joita äidin ja tyttären yhdessäoloon liittyy. Kuvien katselu syvensi vanhempien kasvatustietoisuutta, sillä tilanne pakotti pysähtymään hetkeen ja näkemään omin silmin yhteiset arvokkaat ja ainutlaatuiset asiat. Tiukasta aikataulusta huolimatta olimme saaneet koottua valokuvauspajan tuotoksista koskettavan ja hienon kokonaisuuden, joka keräsi paljon kiitosta leiriläisiltä.

8.3.4 Kolmas toiminnallinen harjoite

Iltarentoutuksen tavoitteena oli herättää ajatuksia ja positiivisia mielikuvia erityisesti äitiyteen liittyvistä asioista sekä arkisista onnenhetkistä. On tärkeää tiedostaa, mitkä asiat lisäävät hyvinvointia ja toimivat voimavaroina arjessa, jotta niihin osaisi kiinnittää tarpeeksi huomiota. Iltarentoutuksen tavoitteena oli myös tehdä tarinan avulla näkyväksi äitiyden arvokkuus sekä vanhempi-lapsisuhteen ainutlaatuisuus. Iltarentoutuksen osana oleva tarina perustui nimenomaan leiriläisten ajatuksiin ja tunteisiin.

Saimme paljon hyvää materiaalia täydennetyistä lauseenaluista. Lähes jokainen leiriläisistä osallistuja palautti etukäteen lähettämämme ennakkotehtävän leirille saapuessaan. Kokosimme leiriläisten kirjoituksista tarinan ”Yhteisiä onnenhetkiä”, jonka luimme leiriläisille rentoutushetkessä.

Tyttäreni,

Ensimmäisen kerran kun sain sinut syliini ajattelin, että siinä hän nyt on, minun oma tyttäreni. Tunsin sinua kohtaan äärettömän suurta rakkautta ja suojelunhalua. Pitkä odotus päättyi vihdoinkin enkä ollut uskoa sitä todeksi, minulla on oma tytär! Maailmassa oli sillä hetkellä vain sinä ja minä, yhteinen onnenhetkemme, eikä millään muulla ollut väliä. Katseilin sinua ja ajattelin, kuinka pieni ja suloinen sinä olit. Silmiini nousivat onnenkyyneleet suuresta onnesta ja ihmetyksestä.

Nyt sinusta on kasvanut jo iso tyttö ja olen saanut kokea kanssasi valtavasti ja olen kiitollinen jokaisesta hetkestä jonka olen saanut viettää kanssasi. Välillä on myös raskasta. Kiireinen arki kiristää hermoja ja tuntuu, ettei ikinä ole tarpeeksi aikaa. Suutun sinulle joskus, jos et tee sovittuja asioita ja saatan nalkuttaa sinulle. Se harmittaa minua. Joskus voi tuntua myös yksinäiseltä, jos ei ole ketään joka auttaisi silloin kun apua tarvitsisi. Kun minulla on oikein paha mieli, minua auttaa kun saan rauhoittua ja olla hetken omissa oloissani.

Saan voimaa niistä hetkistä, kun olemme yhdessä ja välillämme on yhteenkuuluvuuden tunne. Nauramme yhdessä ja näen, että sinulla on hyvä olla. Toisinaan vain juttelemme rauhassa ja olemme lähekkäin, on ihanaa kun on kiireetöntä ja saa vain olla. Kanssasi voin olla oma itseni, saan nauraa jos naurattaa ja itkeä jos on paha mieli. Kun katsomme toisiamme silmiin ja sanomme toisillemme kuinka rakas toinen on, arjen harmit unohtuvat tai tuntuvat pikkujutuilta.

Rakastan niitä hetkiä kun touhuamme tai vain köllöttelemme yhdessä. Kun sanot, että olen maailman paras äiti ja rakastat minua, tunnen kuinka sydämeni pakahtuu. Toivon, että tulevaisuudessa meillä olisi enemmän yhteisiä hetkiä kahdestaan. Pelata, harrastaa, istua sylikkäin tai ihan vaan olla. Kunpa pysyisimme aina yhtä läheisinä ja voisimme puhua kaikesta.

Kun kasvat isoksi toivon, että olen se äiti jonka luokse voit tulla kertomaan kaikki asiat, mitkä sinun mieltäsi painavat. Toivon sinulle vahvuutta ja rohkeutta tehdä päätöksiä omien ajatusten perusteella. Toivottavasti olen onnistunut opettamaan sinulle asioita ja taitoja joita tarvitset pärjätäksesi elämässä. Kunpa et murehtisi liikaa tulevia ja menneitä, etkä pelkäisi kohdata uusia asioita. Kunpa pysyisit yhtä kilttinä muita ihmisiä kohtaan kuin olet nyt. Toivon, että pysyisit terveenä ja saisit elää pitkän ja onnellisen elämän.

Alun perin olimme suunnitelleet lukevamme tarinan äideille ja tyttärille yhtä aikaa. Toimeksiantajan toive kuitenkin oli, että lauantai-iltana äideille järjestettäisiin oma rentoutushetki, jotta he saisivat hetken omaa aikaa. Keskusteltuamme toimeksiantajan kanssa päädyimme siihen, että kolmas harjoittemme toteutettaisiin iltarentoutuksen muodossa ja siihen osallistuisivat vain äidit.

Rentoutushetki tapahtui rauhallisessa ympäristössä, jonka olimme laittaneet valmiiksi ennen harjoituksen alkua. Olimme valmistelleet tilan niin, että siellä olisi mahdollisimman rauhallinen ja rento tunnelma. Ennen harjoituksen alkua ohjasimme äidit lattialle levitettyjen vilttien päälle pitkäkseen ja laitoimme soimaan tunnelmaan sopi-

vaa musiikkia. Aloitimme rentoutuksen lukemalla muutamia äitiyteen liittyviä ajatuksia. Aiheeseen johdattelun jälkeen luimme tarinan ”Yhteisiä onnenhetkiä”

Erityisen koskettavan tarinasta teki se, että siinä kuului jokaisen äidin ja heidän tyttäriensä omakohtaiset ajatukset ja tunteet. Olimme kiinnittäneet huomiota siihen, että saimme sisällytettyä yhteisesti koottuun tarinaan jokaiselta osallistujalta ainakin yhden tai useamman täydennetyt lauseen. Rentoutushetken loppuun luimme vielä aiheeseen sopivan runon ”Ennen kuin minusta tuli äiti”, jonka jälkeen jokainen äiti sai vielä rentoutua hetken musiikin soidessa taustalla.

Iltarentoutuksen arviointi ja palaute:

Kolmannen harjoitteen kohdistaminen vain äideille mahdollisti sen, että äidit pystyivät keskittymään tarinan kuuntelemiseen paremmin ja saimme luotua rauhallisen ja rentouttavan tunnelman harjoitteen ajaksi. Lasten osallistuminen harjoitteeseen olisi todennäköisesti vaikuttanut tunnelmaan ja muuttanut harjoitteen luonnetta. Rentoutumisen lisäksi harjoite tarjosi äideille oman vapaa hetken, jolloin oli mahdollisuus tuoda esiin myös sellaisia ajatuksia ja tunteita, joista ei välttämättä haluaisi lasten kuullen keskustella.

Tarinan jälkeen jokaisella oli mahdollisuus kertoa tuntemuksistaan lauseiden täydentämisestä ja valmiin tarinan kuuntelemisesta. Suurin osa äideistä oli kuitenkin silminnähten herkistynyt tarinaa kuunnellessaan, joka todennäköisesti vaikutti myös siihen, että keskustelu jäi melko vähäsanaiseksi. Muutamat äidit kertoivatkin tarinan herättäneen voimakkaita tunteita ja olevansa yllättyneitä siitä, kuinka koskettava siitä oli tullut.

Palautelomakkeessa pyysimme äideiltä vapaamuotoista palautetta lauantai-illan rentoutushetkestä. Monessa palautteessa tarinaa kehuisti ihanaksi kokonaisuudeksi. Osallistavalla ennakkotehtävällä oli suuri merkitys sille, että tarina kosketti äitejä niin voimakkaasti. Äitien ennakkoon tekemä ajatustyö toi todennäköisesti valmiin tarinan lähemmäksi heitä ja siihen oli helpompi päästä sisälle. Koska tarina oli koostettu kuuntelijoiden ajatuksista, se lisäsi omalta osaltaan tarinan koskettavuutta ja vaikuttavuutta.

Tarina oli paitsi koskettanut, myös herättänyt äideissä paljon ajatuksia. Lauseiden alkujen tekeminen ja niistä muodostettu tarina sai äidit ajattelemaan äitiyttä ja sen merkitystä heidän elämässään. Palautteen mukaan tarinan kuuntelu toi mieleen useita äitiyteen liittyviä hetkiä elämän varrelta sekä tunteita, joita niihin liittyy.

Äitiys on yksi maailman mahtavimmista asioista.

Äitien syvä ja hiljainen viisaus tuli esille, niin kuin yhteiset kivut ja huolet lasten kasvaessa.

Monien ajatusten ja tunteiden esiinnousu tarinaa kuunnellessa, vaikutti todennäköisesti myös siihen, että tarinan jälkeinen keskustelu jäi vähäiseksi. Todennäköisesti äitien tunteet olivat niin pinnassa heti tarinan kuuntelemisen jälkeen, että heidän oli vaikea alkaa keskustelemaan niistä muiden kanssa. Emme myöskään kokeneet tarpeelliseksi alkaa ”virittämään” enempää keskustelua, sillä tärkeintä oli antaa äideille mahdollisuus keskittyä rauhassa tunteisiin, joita tarina oli heissä herättänyt.

Tarina toi monia tunteikkaita hetkiä mieleen ja ajatuksia lapsen tulevaisuudesta, se aivan mykisti!

8.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Arkinen ammatillinen toiminta pitää usein sisällään useita ammattieettisiä kysymyksiä. Yksinkertainen tapa lähestyä ammattieettistä toimintaa on pohtia sitä kahdesta eri näkökulmasta, kuinka ammattilaiset toimivat ja kuinka heidän tulisi toimia. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 7.) Etiikka liittyy usein arkisiin tilanteisiin, joissa joudutaan pohtimaan suhtautumista sekä omiin, että toisten tekemisiin. Eettiset kysymykset liittyvät usein tilanteisiin, joissa ihminen joutuu pohtimaan oikeaa ja väärää omien sekä yhteisönsä arvojen kautta. Etiikan merkitys korostuu valintatilanteissa, joissa näkökulmasta riippuen on erotettavissa sekä myönteisiä että kielteisiä piirteitä. (Kuuola 2011, 21.) Hyvää ammattietiikkaa noudatettaessa on olennaista, että tilanteiden sisältämät ristiriidat ovat perusteltuja, sekä päätöksentekoa edeltää pohdinta oikeasta ja väärästä (Juujärvi ym. 2007, 13).

Ammattieettiset periaatteet, normit, hyveet, arvot ja säännöt ovat asioita, joita opinnäytetyön tekijän on noudatettava, jotta työskentely olisi eettisesti hyväksyttävää. Opinnäytetyöntekijä on niin sanottu moraalinen toimija, jonka tulee noudattaa opinnäytetyölle asetettuja eettisiä vaatimuksia kaikessa toiminnassaan. (Pietarinen 1998, 6.) Etiikka ja ihmisoikeudet korostuvat sosiaalialan työssä, sillä työn tavoitteena on

ihmisten auttaminen, puutteen vähentäminen, muutos ja kehitys sekä hyvän tekeminen. Sosiaalialalla työntekijän ammattiasemaan liittyy usein valta vaikuttaa asiakkaan elämään, joka omalta osaltaan lisää eettisyyden vaatimusta. Sosiaalialan työssä ammattietiikka merkitsee ennen kaikkea halua ja kykyä nähdä ja kuulla arjen toiminnoissa erilaisia vaihtoehtoja sekä halua ja kykyä mahdollistaa asiakkaan omien näkemysten esiin tuominen. (Talentia 2013, 5-6.)

Lähetimme hyvissä ajoin ennen äiti-tytärleiriä esittelykirjeen, jossa kerroimme, minkälaista toimintaa tulemme leirillä järjestämään. Esittelykirjeen mukana lähetimme lomakkeen, jossa pyysimme osallistujilta lupaa valokuvaukseen sekä valmiiden kuvien käyttämiseen opinnäytetyössämme. Emme etukäteen tienneet, keitä leirille osallistuu, sillä leiriläiset valittiin ilmoittautumisjärjestyksessä. Eettisyyden kannalta tämä oli hyvä asia, sillä meillä ei ollut etukäteen muuta tietoa, kuin että leirille tulee äitejä tyttäriä. Jokainen osallistuja oli samanarvoisessa asemassa, eikä esimerkiksi mahdollinen erityisen tuentarve tai elämäntilanne vaikuttanut harjoitteiden suunnitteluun. Tärkeää oli suunnitella harjoitteet niin, että ne sopivat jokaiselle taustoista ja elämäntilanteesta riippumatta.

Tulevina sosionomeina meitä sitoo vaitiolovelvollisuus. Opinnäytetyössämme tämä tarkoitti sitä, että huomioimme vain työmme kannalta oleelliset asiat, emmekä tuoneet työssämme esiin osallistujien henkilökohtaisia asioita. Palautelomakkeet laadimme niin, että vastaaminen tapahtui nimettömänä ja lomakkeen pystyi palauttamaan anonyymisti. Sosiaalialalla tulee huolehtia asiakkaan yksityisyyden suojasta sekä henkilökohtaisesta tietosuojasta. Asiakkaan henkilökohtaisiin asioihin tulee suhtautua kunnioittavasti sekä luottamuksellisesti. Ammatillisella on velvollisuus huolehtia, että asiakkaan henkilökohtaiset asiat eivät päädy ulkopuolisten tietoisuuteen ilman asiakkaan suostumusta. (Talentia 2013, 20.)

Opinnäytetyön tulosten arvioinnissa keskeistä on totuudenmukaisuus. Opinnäytetyön tuloksia tarkasteltaessa on tärkeää pohtia niitä eettisesti ja kriittisesti. Kriittisyys tarkoittaa sitä, että tuloksia ei yleistetä perusteettomasti vaan ne pyritään näyttämään toteen. (Helakorpi 1999, 73.) Opinnäytetyössämme arvioinnin kohteena oli osallistuvalla havainnoinnilla, palautelomakkeella sekä palautekeskustelulla saatu materiaali. Pyrimme arvioimaan käyttämiemme tiedonkeruumenetelmien perusteella tehtyjä havaintoja kriittisesti sekä kiinnitimme huomiota siihen, ettei oma näkemysemme vaikuta tehtyihin johtopäätöksiin.

Osallistuvassa havainnoinnissa kiinnitimme huomiota niin havaintoihimme, kuin omaan toimintaamme ja arvioimme niitä sekä eettisyyden että teoreettisen tiedon näkökulmasta. Reflektoimme toimintaamme jatkuvasti, kyseenalaistimme havaintojamme ja pyrimme perustelemaan niitä teoriatiedolla. Palautelomakkeessa pyrimme välttämään johdattelevia kysymyksiä, jotka vaikuttaisivat vastausten luotettavuuteen ja palautelomakkeen eettisyyteen. Palautelomakkeet käsitelimme totuudenmukaisesti, emmekä kaunistelleet vastauksia. Palautekeskustelussa tarjosimme osallistujille mahdollisuuden antaa suullista palautetta asioista, joita emme välttämättä lomakkeessa olleet huomioineet. Näitä tiedonkeruumenetelmiä käyttämällä saimme monipuolisen ja luotettavan kokonaiskuvan toiminnallisten harjoitteiden vaikuttavuudesta sekä oman toimintamme merkityksestä.

Eettisyyden kannalta erityisen haastava harjoite oli valokuvauspaja. Eettisyyden kannalta oli välttämätöntä, että meillä oli kirjallinen lupa kuvata valokuvauspajaan osallistuneita. Yksi äiti-tytärpari kielsi valokuvaamisen kokonaan ja kaksi paria halusi kuvia otettavan vain tyttäristä. Kiinnitimme koko leirin ajan erityistä huomiota siihen, etteivät kyseiset valokuvauksen kieltäneet henkilöt näkyneet valokuviissa edes taustalla. Valokuvauspajassa haasteita toi osallistaa kuvaamisen kieltäneet harjoitteeseen mukaan niin, että myös he kokisivat harjoitteen mielekkääksi. Onneksi olimme varautuneet etukäteen siihen, että kaikki eivät välttämättä halua olla kuvattavana ja pyytäneet jo leirikirjeessä osallistujia ottamaan omat kamerat mukaan. Pari, josta emme saaneet ottaa kuvia, käytti omaa kameraansa kuvien ottamiseen. Pari osallistui harjoitteeseen muilta osin niinkuin muutkin, mutta harjoitteen purimme heidän kanssaan keskustelemalla ja heidän ottamiaan valokuvia katselemalla.

Opinnäytetyön eettisyyteen kuuluu myös lähdekritiikki, tietojen luotettavuus sekä soveltuvuus (Vilkkä & Airaksinen 2003, 72). Perehdyimme opinnäytetyössämme käytettyihin lähteisiin etukäteen ja suhtauduimme niihin kriittisesti. Käytimme työssämme mahdollisimman tuoreita lähteitä sekä vältimme toissijaisten lähteiden käyttöä. Käytimme lähteitä, jotka olivat oleellisia työmme perusteltavuuden kannalta ja joiden teoriasällöt vahvistivat näkemyksiämme. Kriittinen suhtautuminen käyttämiämme teorialähteitä kohtaan lisäsi opinnäytetyömme luotettavuutta sekä vaikuttavuutta.

Omassa toiminnassamme kiinnitimme huomiota siihen, että emme johdatelleet osallistujia omien näkemystemme mukaan. Meillä oli vahva näkemys siitä mihin opinnäytetyöllämme pyrimme. Oli tärkeää tiedostaa tämä, jotta emme johdattelisi osallistujia harjoitteiden aikana haluamaamme suuntaan. Omat näkemyksemme olisivat saatta-

neet vaikuttaa myös johtopäätösten tulkintaan, elleimme olisi kiinnittäneet asiaan erityistä huomiota.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Leirin aikana tekemämme havainnot vahvistavat näkemystämme siitä, että lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta on tärkeä tukea jo varhaisessa vaiheessa. Etenkin silloin kun vanhemman vuorovaikutus on passiivista ja negatiivissävyytteistä, tai vuorovaikutuksessa on havaittavissa muita puutteita, olisi tärkeää antaa vanhemmalle keinoja parantaa vuorovaikutuksensa laatua. Vanhempi voi tiedostamattaan toteuttaa vuorovaikutusta tavalla, joka saattaa vaikuttaa negatiivisesti lapsen kokemukseen itsestään. Perheen sisäinen toimimaton vuorovaikutus on myös suuri riski sille, että erilaiset ongelmat alkavat kasaantua, koska perheillä ei itsellään ole riittävästi keinoja selvittää arjen mukanaan tuomista haasteista.

Monet vanhemmat kykenevät refleктоimaan omaa toimintaansa ilman ulkopuolista tukea, mutta joillekin vanhemmille tämä voi olla liian haastavaa. Vuorovaikutusta tukemalla ja positiivisten kokemusten kautta mahdollistetaan vanhemman kasvatustietoisuuden herääminen. Tämä voi lisätä vanhemman kykyä tarkastella reflektiivisesti omaa toimintaansa ja auttaa häntä kiinnittämään huomiota siihen, kuinka hän voi omalla toiminnallaan parantaa vuorovaikutuksen toimivuutta.

Leiriltä mieleemme jäi erityisesti äiti, joka ei valokuvauspajan aikana syystä tai toisesta saanut aluksi tuotua esiin tyttärensä positiivisia ominaisuuksia. Emme voi varmaksi tietää, oliko kyse äidin kyvyttömyydestä sanoittaa ajatuksiaan vai kokiko äiti tilanteen sellaiseksi, jossa hänen oli vaikea ilmaista itseään. Kyseinen äiti-tytärpari jäi mieleemme siitäkin syystä, että oman toimintamme merkitys korostui haastavassa tilanteessa. Oli tärkeää, että etenimme rauhallisesti ja hienotunteisesti heidän ehdoillaan, emmekä painostaneet heitä valokuvattavaksi.

Kiireettömän vuoropuhelun ja reflektiivisen työotteen kautta saimme äidin pikkuhiljaa avautumaan ja kertomaan hieman tyttärestään ja heidän yhteisistä arkisista hetkistä. Salo & Kauppi (2014) toteavat, että reflektiivisellä työotteella on mahdollista edistää vanhemman kykyä havainnoida ja ymmärtää lastaan (Salo & Kauppi 2014, 89) Äidin asenne oli harjoitteen alussa kielteinen, mutta harjoitteen aikana havaitsimme hänen asenteensa muuttuvan. Harjoitteen jälkeen meillä oli tunne, että kaiken kaikkiaan harjoite oli sekä äidille että tyttärelle positiivinen kokemus.

Valokuvauspajan tuotoksia katsellessa havainnoimme kyseistä paria sekä kiinnitimme huomiota heidän reaktioihinsa. Nähdessämme heidän ilahtuneet ilmeet sekä keskinäisen vuorovaikutuksen heidän omien kuviensa kohdalla olimme tyytyväisiä siihen,

että olimme haasteista huolimatta onnistuneet ja saaneet kuvamateriaalia kyseisestä parista. Salon ja Kaupin (2014) mukaan mukavat kohtaamisen hetket yhdessä lapsen kanssa, auttavat vanhempaa oivaltamaan uusia näkökulmia suhteestaan lapseen (Salo & Kauppi 2014, 89).

Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden ennakkotehtävästä nousivat esiin samat teemat; terveys, perhe, rakkaus ja turvallisuus, kuin Maritta Törrösen (2012) lapsiperheiden hyvinvointia tarkastelevassa tutkimuksessa. Näiden teemojen lisäksi ennakkotehtävässä korostui lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen merkitys perheiden hyvinvoinnille. Huomionarvoista on, että Törrösen tutkimuksessa sekä meidän opinnäytetyössämme esiin nousseet arvot ovat niin sanottuja aineettomia perusarvoja. Yhteiskunta on muuttunut suorituskeskeisempään ja materialistisempaan suuntaan, mutta perheiden hyvinvointia lisäävät edelleen eniten asiat, joiden mittaaminen tai määrittäminen on hankalaa.

Törrönen toteaa perhe-elämän luovan suojan yhteiskunnan epäkohtia ja materialistisia arvoja vastaan, sekä tarjoavan vastapainoa työelämän koventuneille vaatimuksille (Törrönen 2012, 172). Opinnäytetyömme tuo näkyväksi kohteena olevien äititytärparien arvomaailman, jossa korostuu yhteisen ajan merkitys ja vuorovaikutuksen tärkeys. Tämän kaltaiset havainnot ovat tärkeitä, jotta myös yhteiskunnallisella tasolla tunnustettaisiin ennaltaehkäisevän tuen merkitys lapsiperheiden hyvinvoinnille.

Tukemalla perheiden vuorovaikutustaitoja ja vanhemmuutta varhaisessa vaiheessa, voidaan vaikuttaa siihen, että perhe-elämä on mielekästä ja toimii voimavarana arjessa. Vanhempien ymmärtäessä toimivan vuorovaikutuksen ja yhteisen ajan merkityksen perheen hyvinvoinnille, he voivat suunnata aikaansa entistä enemmän tärkeinä pitämiinsä asioihin. Joutsenniemi ja Mustonen (2013) toteavat, että omien arvojen mukaan toimiminen lisää ihmisen hyvinvointia ja auttaa ihmistä keskittämään voimavaransa oleellisiin asioihin (Joutsenniemi & Mustonen 2013, 32). Perheiden voimavaroja ja vuorovaikutustaitoja tukemalla voidaan ehkäistä monia erilaisia ongelmia, jotka ovat tänä päivänä uhkana lapsiperheiden hyvinvoinnille.

Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus toimii yhtenä esimerkkinä matalan kynnyksen toiminnasta, jolla voidaan tarjota perheille tilaisuus kehittää omia vuorovaikutustaitojaan. Viikonlopun mittainen leiri oli suhteellisen lyhyt, mutta jo sen aikana annoimme osallistujille kokemuksia ja keinoja, joita he voivat hyödyntää myös jatkossa. Varhaisessa vaiheessa tarjottu tuki tarkoittaa usein sitä, että ongelmiin pystytään vastaamaan vähäisellä tuella koska perheillä itsellään on vielä voimavaroja käytettävissä. Pitkään jatkuneet ongelmat puolestaan vaativat usein paitsi kattavia tukitoimia, myös

korjaavaa työtä. Jos tukea ei ole ollut saatavissa oikea-aikaisesti, ovat lapsen kehityksen kannalta epätoivottavat toimintamallit päässeet vakiintumaan, jolloin myös niistä pois oppiminen on huomattavasti haastavampaa.

Havaitsimme leiriviikonlopun aikana, että toiminnalliseen osuuteen kuuluvat harjoitteet muodostavat yhdessä toimivan kokonaisuuden. Halusimme tehdä kokonaisuudesta mahdollisimman selkeän, joten teimme opinnäytetyömme raportin lisäksi toiminnallisista harjoitteista koosteen. Koska olimme saaneet paljon hyvää kuvamateriaalia valokuvauspajan tuotoksena, hyödynsimme myös niitä koosteessa. Valokuvien avulla toimimme konkreettisesti näkyväksi osallistujien ajatuksia sekä havainnollistimme valokuvauspajan toteutusta.

Kokosimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden harjoitteista valokuvakansion (liite 5), jossa on ohjeet harjoitteisiin sekä valokuvauspajan tuotoksena syntyneitä kuvamateriaalia. Valokuvakansio on työväline, jota Siilinjärven seurakunnan työntekijät voivat hyödyntää suunnitellessaan, toteuttaessaan ja kehittäessään seurakunnan toimintaa. Valokuvakansio on onnistunut ja toimiva työväline, jossa opinnäytetyömme toiminnallinen osuus tiivistyy selkeäksi ja helposti omaksuttavaksi kokonaisuudeksi. Opinnäytetyömme toiminnallinen kokonaisuus vastaa erinomaisesti Siilinjärven seurakunnan leiritoiminnan teemoihin. Siilinjärven seurakunta on määritellyt leiritoimintansa yhdeksi tavoitteeksi perheiden vuorovaikutuksen tukemisen, jota kehittämämme toiminnallinen kokonaisuus tukee erityisen hyvin.

Opinnäytetyömme antaa toimeksiantajalle uuden työvälineen lisäksi konkreettista palautetta leiritoiminnasta. Palautteiden perusteella vuorovaikutuksen tukemiselle on tarvetta ja siihen kannattaa panostaa myös jatkossa. Hyödyntämällä opinnäytetyötämme, Siilinjärven seurakunta voi kehittää leiritoimintaansa vastaamaan entistä paremmin perheiden tarpeita.

10 POHDINTA

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa koetut haasteet ja alkuperäisestä aiheesta lupominen kasvattivat meitä ammatillisesti, koska teimme jo silloin ison osan ajatustyöstä. Koska jouduimme useasti perustelemaan ja pohtimaan valintojamme, myös aihe rajautui jo alussa melko selkeäksi. Olemme tyytyväisiä, että saimme pidettyä työssämme arjenhallinnan kannalta oleelliset käsitteet, lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen sekä vanhemman kasvatustietoisuuden. Sosiaalialalla on tärkeää, että työntekijä on valmis joustamaan omista näkemyksistään tarpeen tullen. Kuitenkin työntekijän on myös pystyttävä pitämään kiinni näkemyksistään, jotta hän pystyisi pitämään selkeänä tavoittelemansa päämäärän ja etenemään sitä kohti.

Ennen leiriä keskityimme lähinnä harjoitteiden suunnitteluun, tavoitteiden laadintaan sekä käytännön asioiden hoitamiseen. Suunnittelimme harjoitteet niin, että toiminnan aikana voimme huomioida osallistujien toiveet mahdollisimman hyvin. Pidimme harjoitteet sellaisina, että niissä toteutuu leiriläisten osallisuus mahdollisimman hyvin ja harjoitteet muotoutuvat osallistujien näköisiksi. Tiedostimme, että tämän kaltaiset harjoitteet vaativat meiltä ohjaajina paljon ja meidän tulisi pystyä reagoimaan tilanteissa niiden vaatimalla tavalla. Vahvuksiamme ohjaustilanteissa ovat läsnäolon taito, tilannetaju sekä herkkyys aistia ihmisten erilaisia tunnereaktioita. Tästä syystä pystyimme jättämään harjoitteet luottavaisin mielin melko avoimiksi.

Olimme tiedostaneet, että leirille osallistuisi todennäköisesti hyvin erilaisia äitejä ja tyttäriä, mutta emme kokeneet asiaa etukäteen kovin haastavaksi. Leiriviikonloppuna pääsimme havainnoimaan monia erilaisia tunnetiloja, joita osallistujilla heräsi harjoitteiden aikana. Yllätyimme siitä, kuinka haastavaksi harjoitteet osoittautuivat joillekin äititytär-pareille ja kuinka tärkeäksi oma roolimme harjoitteiden ohjaajina muodostui.

Havaitsimme eroja äiti-tytärparien tavassa olla vuorovaikutuksessa keskenään sekä ilmaista tunteitaan. Toisille vuorovaikutus oli luontevaa ja toisen positiivisia ominaisuuksia oli helppo tuoda näkyväksi. Luonteva vuorovaikutus näyttäytyi usealla eri tavalla. Toiset parit keskustelivat ja hassuttelivat paljon keskenään, ilmaisivat tunteitaan sekä osoittivat hellyyttä toisilleen avoimesti. Havaitsimme luontevaa vuorovaikutusta myös hieman pidättyväisten parien kohdalla. Heidän vuorovaikutuksensa näyttäytyi yhteenkuuluvuutena, vaikka sanallinen kommunikointi olikin vähäistä. Osa pareista tarvitsi enemmän kannustusta ja rohkaisua, jotta harjoitteiden tavoitteet toteu-

tuisivat. Haasteet vuorovaikutuksessa näyttäytyivät lähinnä vaikeutena toisen positiivisten asioiden esille tuomisessa sekä vähäisenä keskinäisenä kommunikointina.

Teimme toiminnallisesta osuudesta kokonaisuuden joka soveltuu erityisesti leiriympäristössä toteutettavaksi. Vaikka suunnittelimme harjoitteet kokonaisuudeksi, ajatelimme, että ne soveltuvat hyvin myös yksittäin toteutettavaksi. Vasta jälkepäin hahmotimme, kuinka tärkeää harjoitteiden toimivuuden ja onnistumisen kannalta oli, että eri osat tukivat toisiaan ja muodostivat toisiaan täydentävän kokonaisuuden.

Erityisesti valokuvauspajan toteutuksessa havaitsimme, että sitä edeltäneet harjoitteet olivat tärkeitä aiheeseen orientoitumisen kannalta. Ennakkotehtävä, tutustumisharjoite sekä valokuvauspajaan valmistavan tehtävän antaminen jo harjoitetta edeltävänä iltana vaikuttivat siihen, että suurimmalle osalle valokuvauspajan toteutus sujui vaivattomasti. Joillekin osallistujille valokuvauspaja oli kuitenkin harjoitteeseen orientoivista tehtävistä huolimatta haastava.

Harjoitteeseen johdattelevien tehtävien lisäksi ohjaajan rooli osoittautui merkittäväksi erityisesti niiden kohdalla, joille harjoitteen toteuttaminen tuotti haasteita. Etenkin harjoitteen alussa ohjaajan oli tärkeää kannustaa ja kysymysten sekä keskustelun avulla auttaa osallistujia tuomaan omia ajatuksiaan näkyviksi. Todennäköisesti ilman ohjaajan apua passiivisimmat osallistujat olisivat saattaneet kokea harjoitteen liian haastavaksi.

Iltarentoutuksessa tiivistyivät ennakkotehtävän ajatukset, jotka myös tukivat erinomaisesti koko leiriviikonlopun ajan esillä ollutta teemaa. Iltarentoutus herätti paljon ajatuksia sekä antoi äideille tunnekokemuksen omasta arvokkuudestaan tärkeässä äitiyden roolissa. Tarinasta välittyi äitiyden haasteet, ilot sekä ainutlaatuiset hetket. Erilaisten ajatusten ja tunteiden myötä oli mahdollista herättää osallistujissa tunne siitä, että he ovat onnistuneet omassa äitiydessään. Iltarentoutuksen onnistumisesta kertoo hyvin myös se, että moni äiti oli silminnähdyn liikuttunut harjoitteen aikana ja sen jälkeen.

Leirin päätteeksi toteutettu valokuvapajan tuotosten katselu oli monen mielestä hieno kokonaisuus, joihin oli saatu hienosti vangittua yhteenkuuluvuuden tunne. Valmiiden valokuvien katselu oli tärkeä osa leirikokonaisuutta. Sen avulla saimme tuotua osallistujille konkreettisesti näkyväksi ajatukset ja tunteet, joita leiriviikonloppu piti sisällään.

Tarkastellessamme omaa ammatillista kehittymistämme opinnäytetyöprosessin aikana, voimme nostaa esiin useita sosiaalialalla tarvittavia osaamisalueita joissa huomaamme kehittyneemme. Toimeksiantajaa etsiessämme pääsimme tapaamaan useita eri työelämän edustajia. Yhteydenotot ja neuvottelutilanteet olivat hyödyllisiä kokemuksia, joissa pääsimme harjoittelemaan työelämässä tarvittavia taitoja.

Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus oli erinomainen tilaisuus harjoittaa monipuolisesti ohjaustaitoja. Harjoitteet joissa vaadittiin kykyä toimia ja reagoida muuttuvissa tilanteissa opettivat meille joustavuutta ja epävarmuuden kestämistä. Ohjaajana toimiminen kehitti kykyämme huomioida ihmisten erilaisia toimintatapoja ja heidän tarpeitaan ohjaustilanteissa.

Kiinnitimme erityisesti huomiota asiakaslähtöisyyteen ja siihen, että jokainen harjoitukseen osallistuja huomioitiin yksilöllisesti. Suuri osallistujamäärä toi haasteita yksilöllisyyden huomiointiin ja vaati meiltä jatkuvaa läsnäoloa sekä herkkyyttä aistia ihmisten tunnetiloja. Onnistuimme toimimaan ohjaustilanteissa asiakaslähtöisesti ja osallistujien erilaiset tarpeet huomioiden. Erityisen hyvältä tuntui, kun myös palautteista tuli ilmi että toimintamme koettiin hienotunteiseksi ja ammattitaitoiseksi.

Parityöskentelynä toteutettu opinnäytetyö on opettanut meille joustavuutta, kompromissien tekemistä sekä erilaisten näkemysten hyväksymistä. Koska olemme perheelisiä työssäkäyviä äitejä, on aikataulujen yhteensovittaminen ollut välillä hyvin haastavaa. Yhteisen ajan löytäminen on vaatinut molemmilta joustavuutta ja ymmärrystä.

Erilaisten työskentelytapojen yhteensovittaminen vaati etenkin opinnäytetyömme alkuvaiheessa opettelua. Työn edetessä olemme oppineet hyväksymään toistemme erilaisia tapoja toimia ja kyenneet kääntämään erilaiset toimintatavat vahvuudeksi. Erilaisten näkemysten ja toimintatapojen yhdistäminen on rikastuttanut opinnäytetyötämme ja opettanut meille tärkeitä sosiaalialalla tarvittavia yhteistyötaitoja.

LÄHTEET

- Andersen, H. & Stawreberg, A-M. 2014. *Mindfulness vanhemmille*. Helsinki: Basam Books.
- Bardy, M. 2002. Mistä vanhemmuus tehdään? Teoksessa, Kolbe, L. & Järvinen, K. (toim.). *Onks ketään kotona?* Helsinki: Tammi, 35–52.
- Jallinoja, R. 2000. *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Cantell, H. 2010. *Ratkaiseva vuorovaikutus - Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa*. Jyväskylä: PS- Kustannus.
- Gullov, E. 2003. *Creating a natural place for children: an ethnographic study of Danish kindergartens*. Fog Olwig, K. & Gullov, E. Children's place. London: Routledge, 23-38.
- Helakorpi, S. 1999. *Opinnäytetyö ja tutkimustoiminta ammattikorkeakouluissa*. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Huttunen, E. & Korpela, T. 2008. *Varhainen vuorovaikutus*. [verkkojulkaisu]. Jyväskylän seutu [viitattu 23.5.2014]. Saatavissa: http://jyvaskylanseutu.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/jyvaskyla/embeds/jyvaskylanseutustructure/25090_DVD_Sisalto.pdf
- Hämäläinen, J. & Nivala, E. 2008. *Kasvatustiede – pedagogisen ihmistyön tiede*. Kuopio: UNIpress.
- Innanen, M. 2001. *Kiireetön yhdessä olemisen nuorille laatuaikaa tärkeämpää* [verkkojulkaisu]. Jyväskylän yliopisto [viitattu 5.4.2015]. Saatavissa: <https://www.jyu.fi/ajankohtaista/arkisto/2001/03/tiedote-2007-09-18-15-02-57-635627/>
- Isokorpi, T. 2004. *Tunneoppia parempaan vuorovaikutukseen*. Juva: PS- kustannus.
- Joutsenniemi, K. & Mustonen, V. 2013. *Ruuhkataidot – Iloa vanhemmuuteen*. Juva: Bookwell Oy.
- Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. 2007. *Eettinen herkkyyden ammatillisessa toiminnassa*. Helsinki: Tammi
- Kabat-Zinn, M. & J. 2011. *Jokapäiväiset ilonaiheet – vanhemmuus ja tietoinen läsnäolo*. Helsinki: Basam Books
- Kalland, M. 2014. Vanhemman mentalisaatiokyky. Teoksessa Viinikka, A. (toim.). *Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa*. Helsinki: MLL, 26–36.
- Kalland, M. 2013. Mentalisaation ja reflektiivisen kyvyn vahvistaminen vanhemmuudessa. Teoksessa Mellenius, N. & Remsu, N. (toim.). *Vuorovaikutus kuvassa - videoavusteisen ohjauksen eettisyys ja käytäntö*. Tampere: MLL, 39–50.
- Kalliopuska, M. 1997. *Itsetunto*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kananen, J. 2014. *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu

- Kataja, J., Jaakkola, T. & Liukkonen, J. 2011. *Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi*. Juva: Bookwell Oy
- Kauppi, A. & Takalo, A. 2014. Mentalisaation psykoanalyttiset juuret. Teoksessa Viinikka, A. (toim.). *Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa*. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 8–23.
- Korhonen, M. 2002. Aina oli joku kotona. Teoksessa, Kolbe, L. & Järvinen, K. (toim.). *Onks ketään kotona?* Helsinki: Tammi, 53–74.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2006. *Hyvä itsetunto*. Helsinki: WSOY
- Kristeri, I. 1999. *Näe minut - vanhemmuus ja lapsen kohtaaminen*. Helsinki: Karasana.
- Kuula, A. 2011. *Tutkimusetiikka*. Tampere: Bookwell Oy
- Kyrönlampi- Kylmänen, T. 2010. *Lapsen hyvä arki*. Helsinki: Kirjapaja.
- Känkänen, P. 2013. *Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa- kohti tilaa ja kokemuksia*. Tampere: THL.
- Laamanen, K. 2001. *Johda liiketoimintaa prosessien verkkona*. Helsinki: Suomen Laatukeskus Koulutuspalvelut.
- Launonen, K. 2007. *Vuorovaikutus - kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin*. Jyväskylä: Opike.
- Lesojeff, H., Tervahauta, M. & Videnoja, K. 2013. NFG:N kasvatusajattelu. Teoksessa Lesojeff, H., Purjo, T., Tervahauta, M. & Videnoja, K. (toim.). *Kasvatus arvoihin – arvoa kasvatukseen*. Tampere: Non Fighting Generation. 51–63.
- Linnatsalo, S. 2002. *Kasvatuksellinen hyväksyntä ja torjunta kolmessa sukupolvessa*. [verkkójulkaisu]. Oulun yliopisto [viitattu 19.3.2014]. Saatavissa: <http://herkules.oulu.fi/isbn9514268660/html/index.html>
- Miettinen, A. & Rotkirch, A. *Yhteistä aikaa etsimässä - Lapsiperheiden ajankäyttö 2000-luvulla*. Helsinki: Väestöliitto.
- Miller, S. 2010. *Supporting Parents: Improving Outcomes for Children, Families and Communities*. Berkshire: Open University Press.
- Mäntymaa, M. & Puura, K. 2011. Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.). *Varhaislapsuuden tunnesiteet*. Helsinki: WSOYpro Oy. 17–27.
- Oinonen, E. 1999. Perheet ja pärjääminen. Teoksessa Blom, R. (toim.). *Mikä Suomessa muuttui? – Sosiologinen kuva 1900- luvusta*. Helsinki: Gaudeamus, 163–191.
- Oranen, M. 2008. *Mitä mieltä? Mitä mieltä! - Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä*. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto ry.
- Parjanen, H. 2011. *Lastenneuvolassa kaivataan enemmän ohjausta vanhemmuuteen ja parisuhteeseen*. [verkkójulkaisu]. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysalan koulutusyksikkö. Opinnäytetyö. [viitattu 2.5.2015]. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/29540/Parjanen_Hanna.pdf?sequence=1

Pietarinen, J. 1998. Tutkijan ammattietiikan perusta. Teoksessa Lötjönen, S. (toim.). *Tutkijan ammattietiikka*. [verkkojulkaisu]. Helsingin yliopisto [viitattu 15.3.2015]. Saatavissa:

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/1999/liitteet/tutkijan_ammattietiikka_99.pdf?lang=fi

Piironen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. [Verkkojulkaisu]. *Kuunnelkaa meitä - lasten osallisuushanke*. [Viitattu 25.04.2014]. Saatavissa:

http://www.munvuoro.fi/cms/wpcontent/uploads/Tiina_Piironen_Ohjaajan_opas_lasten_osallistavien_ryhmien_ohjaamiseen.pdf

Rautiainen, M. 2001. Vanhemmuuden roolit ja varhainen vuorovaikutus. Teoksessa Rautiainen, M. (toim.). *Vanhemmuuden roolikartta- syvennä ja sovelle*. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 17–23.

Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. 2009. Pikkulapsiperheiden arjen paletti. Teoksessa Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.). *Perhe-elämän paletti – vanhempain ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Juva: WS Bookwell Oy, 11–19.

Salo, S. & Kauppi, A. 2014. Reflektiivinen työote vanhemman kohtaamisessa. Teoksessa Viinikka, A. (toim.). *Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa*. Helsinki: MLL, 75–93.

Sihvola, S. 2002. *Voimaa vanhemmuuteen*. Helsinki: Gummerus

Siilinjärven seurakunnan www-sivu. [viitattu 29.04.2014]. Saatavissa: <https://www.siilinjarvenseurakunta.fi/>

Sosiaaliportti. 2013. *Toiminnalliset menetelmät*. [Verkkosivu.] THL- Lastensuojelun käsikirja. [Viitattu 25.4.2014]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/muitapalveluja/?SetLayoutSuffix=Text&SetStyleSuffix=Text>

Taipale, T. 2005. *Osallistavat menetelmät - tuki- ja virikeaineisto*. [verkkolehti] Helsinki: KSL, Humanistinen ammattikorkeakoulu. [viitattu 25.04.2014]. Saatavissa: <http://www.ksl.fi/images/osallistavatmenetelmat.pdf>

Talentia. 2013. *Arki, arvot, elämä ja etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet* [verkkodokumentti]. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry Ammattieettinen lautakunta [viitattu 15.3.2015]. Saatavissa: http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf

Tamminen, T. 2000. Pienten lasten perheet tänään. Teoksessa Häggman-Laitila, A., Ruskomaa, L. & Euramaa, K-I. (toim.). *Varhaista tukea lapsiperheille - Kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä*. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 7–9.

THL 2013. *Muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia* [verkkojulkaisu]. Sosiaaliportti [viitattu 20.4.2014]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/muitapalveluja/#toiminnalliset>

THL 2014. *Osallisuus* [verkkojulkaisu]. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos [viitattu 24.4.2014]. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi-FI/web/kaventaja-fi/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Törrönen, M. 2012. *Onni on joka päivä - Lapsiperheen arki ja hyvinvointi*. Helsinki: Gaudeamus.

Valaskivi, K. & Hoikkala, T. 2006. Vauraat vanhemmat ja kuluttajalapset. Teoksessa Valaskivi, K. (toim.). *Vaurauden lapset*. Tampere: Gummerus.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. *Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosi-aali- ja terveysalalla*. Juva: WSOY.

Vilén, M., Tapio, N., Janhunen, T., Nissinen, L. & Seppänen, S. 2010. Ammattina perhetyö. Teoksessa Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.). *Koh-taamisia lapsiperheissä – Menetelmiä perhetyöhön*. Helsinki: Kirjapaja, 62–98.

Viljamaa, M.-L. 2003. *Neuvola tänään ja huomenna - Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki*. [Verkkójulkaisu]. Jyväskylän Yliopisto. [Viitattu 20.3.2014]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13356/9513914275.pdf?sequence=1>

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi.

Willow, C. 2009. *Putting children and their rights at the heart of the safeguarding process*. Safeguarding children - a shared responsibility. Cleaver, H., Cawson, P., Gorin, S. & Walker, S. London: Wiley-Blackwell. 13–37.

MLL. s.a. *Kasvatus ja kasvatustietoisuus* [verkkójulkaisu]. Mannerheimin lastensuojeluliitto [viitattu 8.3.2015]. Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ ja_kasvatus/kasvatuksen_tapoja/

Värri, V-M., 2000. *Hyvä kasvatus - kasvatus hyvään*. Tampere: Matemaattisten tieteiden laitos. Akateeminen väitöskirja.

LIITE 1. LEIRIKIRJE.

Hei,

Olet ilmoittautunut Siilinjärven seurakunnan äiti-tytärleirille 1.- 3.8.2014.

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Savonia ammattikorkeakoulusta Iisalimesta ja toteutamme leirillä opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden, jonka teemana on vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen. Olemme suunnitelleet leirillä tapahtuvan toiminnan yhdessä Siilinjärven seurakunnan kanssa.

Lauantaipäivänä ohjelmassa on valokuvauspaja, jonka toteutukseen toivoisimme teidän ottavan mukaan min. yhden kameran/perhe. Käytämme valokuvauspajassa myös omaa kameraamme, johon taltioimme opinnäytetyössämme käytettävää materiaalia. Leirikirjeen liitteenä on lomake, jossa pyydämme lupaa ottamiemme valokuvien käyttämiseen opinnäytetyössämme.

Liitteenä lähetämme myös tarinan, jota toivoisimme teidän täydentävän yhdessä lapsenne kanssa. Kaikkien leiriläisten tarinoiden pohjalta koostamme tarinan ”Yhteisiä onnenhetkiä”, joka on osa lauantai-illan ohjelmaa.

Toivoisimme teidän ottavan täytetyn lupalomakkeen sekä täydennetyn tarinan leirille mukaan.

Jos sinulla on kysyttävää koskien opinnäytetyötämme ja sen toteutusta, vastaamme mielellämme kysymyksiisi ja kerromme lisää toiminnastamme. ☺

Mukavaa kesää ja tapaamisiin äiti-tytärleirin merkeissä elokuun alussa.

Ystävällisin terveisin sosionomiopiskelijat,

Terhi Kokkonen

050 3526701

terhi.t.kokkonen@edu.savonia.fi

Essi Peltonen

0400 668234

essi.m.peltonen@edu.savonia.fi

LIITE 2. LUPA VALOKUVIEN KÄYTTÄMISEEN OPINNÄYTETYÖSSÄ.

LUPA VALOKUVIEN KÄYTTÄMISEEN OPINNÄYTETYÖSSÄ

Pyydämme lupaa käyttää Siilinjärven seurakunnan perheleirillä pidetyssä valokuvauspajassa ottamiamme valokuvia osana opinnäytetyötämme.

Opinnäytetyön tekijät Terhi Kokkonen & Essi Peltonen

Annan luvan valokuvieni käyttämiseen opinnäytetyössä

En anna lupaa käyttää valokuviani opinnäytetyössä

Aika _____ Paikka _____

Nimi _____

Allekirjoitus _____

LIITE 3. ENNAKKOTEHTÄVÄ.

Tässä muutamia ajatuksia, joita voit / voitte yhdessä lapsen kanssa jatkaa. Halutesasi voit kirjoittaa kaikkiin lauseisiin jatkoa tai voit keksiä myös itse lisää. Toivoisimme, että kirjoittaisitte ainakin yhteen kohtaan jatkoa. Teemme kirjoituksistanne koosteen ”Yhteisiä onnenhetkiä”, jota käytämme osana lauantai-illan ohjelmaa.

Ensimmäisen kerran kun sain sinut syliini...

Minua harmittaa...

Minä toivoisin, että sinä...

Mukava yhteinen muisto...

Yhteisissä hetkissä parasta on...

Silloin kun olit aivan pieni...

Kun mietin elämäni ennen sinua...

Minusta on mukavaa...

Arjen haasteita ovat...

Toivoisin, että sinulla olisi...

Silloin kun minulla on paha mieli, minua auttaa kun...

Tulen iloiseksi siitä kun...

Joskus on hankalaa kun...

Kun kasvat isoksi...

Ihanimpia aamuja ovat ne kun...

Jos menettäisin sinut...

Arjen iloja ovat...

Minut tekee onnelliseksi...

Minua naurattaa kun sinä...

En koskaan haluaisi...

Toivon, että tulevaisuudessa...

En pidä siitä kun...

Nukkumaan mennessä...

Toivon, että tulevaisuudessa meillä olisi...

Toivoisin, että minulla olisi...

Rakastan niitä hetkiä kun...

LIITE 4. PALAUTELOMAKE.

Palautekysely Siilinjärjen seurakunnan Äiti-tytärleirin päätteeksi

Toivoisimme, että vastaisit muutamaan kysymykseen koskien opinnäytetyömme toteutusta. Palautteesi on meille tärkeää opinnäytetyömme toteutuksen ja raportoinnin kannalta!

1. Miltä tuntui, kun äitisi/ tyttäresi esitteli sinut muille leiriläisille tutustumisharjoitteessa?

Äiti:

Tytär:

2. Miltä tuntui valokuvata/ olla valokuvattavana?

Äiti:

Tytär:

3. Miltä tuntui katsella valmiita kuvia?

Äiti:

Tytär:

3. Miltä ennakkotehtävän ("tarinan alut") tekeminen tuntui?

Alla oleviin kohtiin voit kirjoittaa vapaasti ajatuksia leirillä olleista harjoitteista (Olivatko harjoitteet vaikeita, tylsiä, mielenkiintoisia, hyödyllisiä tms...:

A) Tutustumisharjoitus

B) Valokuvauspaja

c) Tarina

Kiitos vastauksistasi! Lopuksi voit vielä kirjoittaa lomakkeen taakse kehittämisideoita, terveisiä opinnäytetyöntekijöille ym. Sana vapaa ☺

LIITE 5. VALOKUVAKANSIO.

"KUNPA PYSYISIMME AINA YHTÄ LÄHEISINÄ JA VOISIMME PUHUA KAIKESTA"

Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen sekä vanhemman kasvatustietoisuuden tukeminen osallistavin menetelmin Siilinjärven seurakunnan äiti-tytärleirillä

Toteutimme sosiaali-alan koulutusohjelmaan kuuluvan opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden Siilinjärven seurakunnan äiti-tytärleirillä 1.-3.8.2014. Tässä kansiossa esittelemme toiminnalliset harjoitteet, joihin olemme laatineet ohjeistuksen, sekä havainnollistamme toiminnallista osuutta leirillä kuvatusn materiaalin avulla. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä vanhempien kasvatustietoisuutta sekä tarjota perheille mahdollisuus omien vuorovaikutustaitojensa tarkasteluun ja kehittämiseen. Halusimme saada opinnäytetyömme kohteena olevat äidit ja tyttäret havaitsemaan heidän oman toimintansa merkitys vuorovaikutuksessa, jota lapsen ja vanhemman välillä tapahtuu. Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus on suunniteltu kokonaisuudeksi, jossa eri harjoitteet täydentävät toisiaan. Toiminnallisia harjoitteita on yhteensä kolme; tutustuminen, valokuvauspaja sekä rentoutus. Lisäksi opinnäytetyömme toteutukseen kuului ennakkotehtävä, jonka eräs tarkoitus oli orientoida osallistujat toimintakokonaisuuteen. Opinnäytetyössämme toiminta oli suunnattu äideille ja heidän 4–12-vuotiaille tyttärilleen, mutta toiminnallista kokonaisuutta voi soveltaa useiden erilaisten asiakasryhmien kanssa käytettäväksi.

ENNAKKOTEHTÄVÄ

Ennakkotehtävässä osallistujien tulee miettiä erilaisia asioita ja tunteita, joita heidän elämänsä pitää sisällään. Tehtävän tarkoituksena on saada osallistujat "pysähtymään" ja keskustelemaan asioista, joista ei välttämättä muuten tulisi arjessa keskustelleeksi. Ennakkotehtävässä osallistujien tulee jatkaa ohjaajan valmiiksi laatimia lauseiden alkujia. Lauseiden alkujen tarkoituksena on helpottaa ajatusten paperille tuomista sekä rajata aihe toiminnallisen kokonaisuuden kannalta oleellisiin asioihin. Ennakkotehtävän yhtenä tarkoituksena on orientoida osallistujia toiminnallisiin harjoitteisiin, jonka lisäksi täydennettyjä lauseita voi käyttää hyödyksi rentoutushetken kuuluvan tarinan työstämisessä.

Seuraavalla sivulla on esimerkkejä lauseiden aluista, joita käytimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden ennakkotehtävässä. Lauseiden alkujia voi halutessaan muokata tai keksiä lisää, tehtävän antoa silmällä pitäen.

ESIMERKKEJÄ LAUSEIDEN ALUISTA

Minua harmittaa...

Minä toivoisin, että sinä...

Yhteisissä hetkissä parasta on...

Silloin kun minulla on paha mieli, minua auttaa kun...

Tulen iloiseksi siitä kun...

En koskaan haluaisi...

Toivon, että tulevaisuudessa...

En pidä siitä kun...

TUTUSTUMISHARJOITUS

Tutustumisharjoituksen tarkoituksena on kannustaa osallistujia avoimeen vuorovaikutukseen sekä rohkaista heitä tuomaan esille toistensa hyviä ominaisuuksia. Tehtävä mahdollistaa positiivisen palautteen antamisen, sekä toisen huomioimisen rennolla ja leikinomaisella tavalla. Tutustumisharjoituksessa voi käyttää työvälteenä erilaisia kuvia, joiden avulla osallistujia aktivoidaan pohdiskelemaan toistensa vahvuuksia. Kuvia kannattaa käyttää etenkin, jos osallistujana on pieniä lapsia.

Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden toteutuksessa kohderyhmänä olivat äidit ja heidän tyttärensä, joten harjoite suoritettiin äiti-tytärpareittain. Harjoitteen voi suorittaa myös muiden asiakasryhmien kanssa.

Tutustumisharjoituksen aluksi osallistujat asettuvat lattialle rinkiin. Ensimmäisenä tehtävänä pareilla on kertoa toisistaan muille osallistujille nimi ja jokin positiivinen ominaisuus. Kukin osallistuja voi kertoa paristaan sen verran, kuin kokee mielekkääksi. Harjoitteen ensimmäinen osio kestää niin kauan, kunnes jokainen pari on esitellyt toisensa muille osallistujille.

Toisella kierroksella mukaan otetaan ohjaajan etukäteen valitsemat kuvat. Kuvien valinnassa kannattaa kiinnittää huomiota asiakasryhmään, jonka kanssa harjoite suoritetaan. On myös hyvä huomioida, että kuvia on riittävästi osallistujamäärään nähden. Osallistujien tehtävänä on valita kuvien joukosta sellainen kuva, jonka avulla he voivat kertoa toistensa vahvuuksista tai mielenkiinnon kohteista. Harjoitteen toinen osio etenee muuten samaan tapaan kuin ensimmäinen.

Harjoitteen onnistumisen kannalta ohjaajan on tärkeää pyrkiä luomaan hyvä ilmapiiri sekä huolehtia siitä, että kenenkään ei tarvitse sanoa mitään pakotetusti.

VALOKUVAUSPAJA

Valokuvausharjoituksen voi toteuttaa joko pareittain tai ryhmässä. Parien/ryhmien tehtävänä on tuoda näkyväksi valokuvauksen keinoin toistensa hyviä ominaisuuksia, sekä asioita, joita toisessa arvostavat. Tavoitteena on myös, että osallistujat pystyisivät kuvaamisen avulla tuomaan näkyväksi omia ajatuksiaan sekä pääsemään osalliseksi toisen kokemukseen. Harjoitteella pyritään vahvistamaan osallistujien välistä vuorovaikutusta ja kannustamaan heitä avoimeen viestintään. Harjoitetta varten kannattaa varata reilusti aikaa, sillä tehtävän onnistumisen kannalta on tärkeää mahdollistaa "hetkeen pysähtyminen" ja kiireetön yhdessäolo.

Kuvien suunnittelussa osallistujia ohjeistetaan keskustelemaan keskenään tärkeinä pitämistään asioista ja siitä, mitä he yhdessäolossa arvostavat. Harjoitteessa ohjaajan tehtävänä on kiertää jokaisen parin/ryhmän luona ja valokuvata heitä vuorollaan. Ohjaaja pyrkii valokuvamaan osallistujien vuorovaikutuksen ja yhteistyön seurauksena esiin nousseita ajatuksia ja tunteita. Ohjaajan on tärkeää kirjata ylös kuvien taustalla olevia ajatuksia ja tunteita, jotta ne voi liittää myöhemmin valokuvien yhteyteen.

Valokuvien ottamisen jälkeen ohjaajan tehtävänä on käsitellä ne niin, että kuvan taustalla oleva ajatus/ tunne tulee kuvan yhteyteen. Kuvista voi koota esimerkiksi Powerpoint-esityksen, jonka voi näyttää osallistujille toiminnallisen kokonaisuuden päätteeksi. Ohjaajan on tärkeää huomioida, että valokuvaukseen ja valokuvien käyttämiseen on pyydettävä etukäteen lupa osallistujilta.

Olemme käyttäneet tässä kirjassa kuvituksena sekä havainnollistavana materiaalina opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden tuotoksia. Kaikki kirjassa esiintyvät kuvat on otettu Siilinjärven seurakunnan äiti-tytärleirillä 1.-3.8.2014 valokuvauspajan yhteydessä. Kuvien yhteydessä olevat tekstit ovat suoria lainauksia leirille osallistuneiden äitien ja tyttärien ajatuksista. Olemme pyytäneet osallistujilta etukäteen luvan valokuvaukseen sekä kuvamateriaalin käyttämiseen opinnäytetyössämme.

RENTOUTUSHETKI

Rentoutushetkeä varten ohjaaja koostaa valmiiksi tarinan ennakkotehtävän täydennettyjä lauseita hyödyntäen. Rentoutushetkeä varten on hyvä varata rauhallinen ympäristö, joka edesauttaa harjoitteen tarkoituksenmukaista toteutumista. Tila kannattaa valmistella etukäteen niin, että siellä on mahdollisimman rauhallinen ja rento tunnelma, apuna voi käyttää esimerkiksi rentouttavaa musiikkia ja kynttilöitä. Etukäteen valmisteltu tarina on osa harjoitusta, lisäksi rentoutushetkessä voi hyödyntää esimerkiksi runoja, valmiita rentoutusharjoitteita, hierontaa jne.

Tarinan lukemisen jälkeen on hyvä varata aikaa yhteiselle keskustelulle, jossa osallistujat voivat kertoa tuntemuksistaan sekä ajatuksistaan, joita lauseiden alkujen tekeminen sekä valmiin tarinan kuuleminen herätti.

Harjoitteen tarkoituksena on herättää osallistujissa ajatuksia ja mielikuvia oman elämän varrella tapahtuneista asioista sekä "arkisista onnenhetkistä". Ennakkotehtävän ja sen pohjalta laaditun tarinan tavoitteena on saada osallistujat tiedostamaan, mitkä asiat lisäävät hyvinvointia heidän elämässään ja toimivat voimavaroina arjessa.

Tarinan koskettavuutta lisää se, että siinä kuuluu jokaisen osallistujan omakohtaiset ajatukset ja tunteet. Huomiota kannattaa kiinnittää erityisesti siihen, että tarinaan saa sisällytettyä jokaiselta osallistujalta ainakin yhden tai useamman täydennetyt lauseen.

Tyttäreni, (Tämä osuus on koostettu ennakkotehtävistä saaduista materiaaleista)

Ensimmäisen kerran kun sain sinut syliini ajattelin, että siinä hän nyt on, minun oma tyttäreni. Tunsin sinua kohtaan äärettömän suurta rakkautta ja suojelunhalua. Pitkä odotus päättyi vihdoin enkä ollut uskoa sitä todeksi, minulla on oma tytär! Maailmassa oli sillä hetkellä vain sinä ja minä, yhteinen onnenhetkemme, eikä millään muulla ollut väliä. Katselin sinua ja ajattelin, kuinka pieni ja suloinen sinä olit. Silmiini nousivat onnenkyyneleet suuresta onnesta ja ihmetyksestä.

Nyt sinusta on kasvanut jo iso tyttö ja olen saanut kokea kanssasi valtavasti ja olen kiitollinen jokaisesta hetkestä jonka olen saanut viettää kanssasi. Välillä on myös raskasta. Kiireinen arki kiristää hermoja ja tuntuu, ettei ikinä ole tarpeeksi aikaa. Suutun sinulle joskus, jos et tee sovittuja asioita ja saatan nalkuttaa sinulle. Se harmittaa minua. Joskus voi tuntua myös yksinäiseltä, jos ei ole ketään joka auttaisi silloin kun apua tarvitsisi. Kun minulla on oikein paha mieli, minua auttaa kun saan rauhoittua ja olla hetken omissa oloissani.

Saan voimaa niistä hetkistä, kun olemme yhdessä ja välillämme on yhteenkuuluvuuden tunne.

Nauramme yhdessä ja näen, että sinulla on hyvä olla. Toisinaan vain juttelemme rauhassa ja olemme lähekkäin, on ihanaa kun on kiireetöntä ja saa vain olla. Kanssasi voin olla oma itseni, saan nauraa jos naurattaa ja itkeä jos on paha mieli. Kun katsomme toisiamme silmiin ja sanomme toisillemme kuinka rakas toinen on, arjen harmit unohtuvat tai tuntuvat pikkujutuilta.

Rakastan niitä hetkiä kun touhuamme tai vain köllöttelemme yhdessä. Kun sanot, että olen maailman paras äiti ja rakastat minua, tunnen kuinka sydämeni pakahtuu. Toivon, että tulevaisuudessa meillä olisi enemmän yhteisiä hetkiä kahdestaan. Pelata, harrastaa, istua sylissä tai ihan vaan olla. Kunpa pysyisimme aina yhtä läheisinä ja voisimme puhua kaikesta.

Kun kasvat isoksi toivon, että olen se äiti jonka luokse voit tulla kertomaan kaikki asiat, mitkä sinun mieltäsi painavat. Toivon sinulle vahvuutta ja rohkeutta tehdä päätöksiä omien ajatusten perusteella. Toivottavasti olen onnistunut opettamaan sinulle asioita ja taitoja joita tarvitset pärjätäksesi elämässä. Kunpa et murehtisi liikaa tulevia ja menneitä, etkä pelkäisi kohdata uusia asioita. Kunpa pysyisit yhtä kilttinä muita ihmisiä kohtaan kuin olet nyt. Toivon, että pysyisit terveenä ja saisit elää pitkän ja onnellisen elämän.

Liite5 (4)

Lopuksi haluamme kiittää kaikkia leirillä olleita äitejä ja tyttäriä aktiivisesta osallistumisesta järjestämiimme harjoitteisiin. Osallistumisellanne mahdollistitte opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden toteutuksen, iso kiitos siitä!

Haluamme kiittää myös toimeksiantajaamme Siilinjärven seurakuntaa siitä, että mahdollistitte opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden toteutuksen Ruokoniemen leirikeskuksen upeissa puitteissa.

Erityiskiitokset:

leirin vastaavalle ohjaajalle Kirsi Pyöriä-Kolehmaiselle sekä leirillä olleille lastenohjaajille ja isosille.

Toivottavasti kansioista on teille iloa sekä hyötyä tulevien toimintojen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Yhteistyöstä kiittäen,

Sosionomiopiskelijat
Terhi Kokkonen & Essi Peltonen
Savonia ammattikorkeakoulu
Tästä jatkuu liite toisella sivulla.

LIITE 6. MUKAILTU ABSTRAHOINTIKAAVIO

Yläkategoria	Yhdistävä tekijä
<p>Toisen hyvinvoinnin merkitys Toive toisen pitkästä elämästä Pelko omasta jaksamisesta Toive omasta hyvinvoinnista</p>	Terveys
<p>Sisarusten keskinäiset välit Suhteet isovanhempiin Arkiset asiat yhdessä Koko perheen hyvinvointi Pelko perheen menettämisestä Äiti-tytär-suhteen merkitys nyt ja tulevaisuudessa Yhteiset suunnitelmat/unelmat Yhteisten rutiinien tärkeys</p>	Perhe
<p>Onnellisuuden tunne Rakkaus omaan tyttäreeseen Toisen ainutlaatuisuus Läheisyyden tärkeys Iloitseminen toisen hyvästä olosta Yhteisen ajan arvokkuus</p>	Rakkaus
<p>Voi olla oma itsensä Tieto siitä, että vanhempi on lapsen saatavilla Vastuun kantaminen yksin Riittämättömyyden tunne Pelko toisen loukkaantumisesta Pelko toisen menettämisestä/ kuolemasta</p>	Turvallisuus
<p>Yhteisen ajan arvokkuus Yhteenkuuluvuuden tunne Yhteisten rutiinien tärkeys Arjen kiireisyys Ongelmat vuorovaikutuksessa Yhdessä olemisen ja tekemisen merkitys Kiireetön yhdessäolo</p>	Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus

